

FONDACIONET POLITIKE: MODELET PËR RASTIN E KOSOVËS

Pikëpamjet e shprehura nuk e pasqyrojnë doemos qëndrimin e Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS), studiuesve dhe anëtarët e Bordit të PIPS. Asnjë pjesë e këtij publikimi nuk mund të riprodhohet ose të transmetohet pa lejen e PIPS dhe KAS ©.

Përmbajtja

1.	Hyrje	6
2.	Fondacionet politike	7
2.1	<i>Fondacionet politike në Gjermani</i>	8
2.2	<i>Fondacionet politike në kontekste të ndryshme</i>	13
2.3	<i>Nga kombëtar në transnacional: Fondacionet politike në nivelin Evropian</i>	18
2.4	<i>Sfidat në lidhje me fondacionet politike</i>	23
3.	Partitë politike në Kosovë	25
3.1	<i>Fondacionet politike: Gjendja e tanishme</i>	28
3.2	<i>Rëndësia e fondacioneve politike në Kosovë</i>	32
4.	Modelet për fondacionet politike në rastin e Kosovës	33
4.1	<i>Organogrami i fondacioneve politike</i>	38
5.	Përfundim	39

Shkurtesat

AAK

Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës

ACILS

Qendra Amerikane për Solidaritetin Ndërkombëtar të Punës

AfD

Alternativa për Gjermaninë

ALDE

Federata e partive Liberale dhe Demokratike

AFA

Aleanca për Ardhmërinë e Austrisë

APP

Partia Popullore Austriake

AFA

Akademia e Ardhme Austriake

GjK

Gjykata Kushtetuese

CDU

Partia Demokristiane

CIPE

Qendra për Ndërmarrje Private Ndërkombëtare

OSHC

Organizatë e Shoqërisë Civile

CSU

Unioni Social-Kristian

KE

Komisioni Evropian

ECPM

Lëvizja Evropiane Politike Kristiane

EDP

Partia Demokratike Evropiane

IA

Institucion arsimor

EFA

Aleanca e Lirë Evropiane

EL

E majta Evropiane

ELF

Forumi Liberal Evropian

ENoP

Rrjeti Evropian i Fondacioneve Politike

PE

Parlamenti Evropian

EPP

Partia Popullore Evropiane

BE

Bashkimi Evropian

FDP

Partia e Lirë Evropiane

FELD

Fondacioni për Evropë të Lirive dhe Demokracisë

FER

Fondacioni për Reformën Evropiane

FES

Fondacioni Friedrich Ebert

FGS

Fundación Galiza Semper

FNS

Fondacioni Friedrich Naumann

FGEW

Fondacioni i Punëtorisë Arsimore të Gjellbër

FPS

Fondacioni i Studimeve Progressive

FSPS

Fondacioni për Popullin dhe Shtetin Serb

FSRA

Asociacioni Shteti i Lirë i Rijekës

GEF

Fondacioni i Gjellbër Evropian

GRECO

Grupi i shteteve kundër korrupsionit

HBS

Fondacioni Heinrich Böll

HNCT

Këshilli Kombëtar Hungarez i Transilvanisë

IDP

Partia e Identitetit dhe Demokracisë

IED

Instituti i Demokratëve Evropian

IRI

Instituti Ndërkombëtar Republikan

ISA

Instituti për Studime dhe Analiza

KAS

Fondacioni Konrad Adenauer

KIB

Instituti Kurd i Brukselit

UÇK

Ushtria Çlirimtare e Kosovës

LDK

Lidhja Demokratike Kosovës

MENF

Lëvizja për një Evropë të Kombeve dhe Lirisë

NDI

Instituti Demokratik Kombëtar

NDI

Instituti Demokratik Kombëtar për Punë Ndërkombëtare

NED

Fondi Kombëtar për Demokraci

OJQ

Organizatë Jo-Qeveritare

PES

Partia e Socialistëve Evropianë

PS

Partia Socialiste

PSOE

Partia e Punëtorëve Socialistë Spanjollë

RLS

Fondacioni Rosa Luxemburg

S&D

Grupi i Aleancës Progressive të Socialistëve dhe Demokratëve në Parlamentin Evropian

SDP

Partia Social-Demokrate

SPP

Partia Progressive Serbe

UNMIK

Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë

SHBA

Shtetet e Bashkuara të Amerikës

WFD

Fondacioni Westminster për Demokraci

WMCES

Qendra Wilfried Martens për Studime Evropiane

Lista e figurave

Figura 1. Burimet e fondeve publike për fondacionet politike në Gjermani.	11
Figura 2. Fondacionet politike në Gjermani.	12
Figura 3. Fondacionet politike në nivelin Evropian dhe Evro-partitë e afërta me to.	22
Figura 4. Organogram i fondacioneve politike në Kosovë, bazuar në Modelin A.	38

1

Hyrje

Për shkak të rëndësisë thelbësore të partive politike në formimin e procesit të vendimmarrjes dhe politikëbërjes, roli i fondacioneve politike shpesh mund të mos merret parasysh. Megjithatë, një këndvështrim i tillë mund të jetë i gabueshëm. Fondacionet politike të afërta me partitë politike u bënë aktorë të rëndësishëm në konfigurimin e Luftës së Dytë Botërore, jo vetëm duke bashkëpunuar me partitë politike, por edhe duke u angazhuar globalisht në shtetet e treta përmes ndihmës demokratike dhe përkrahjes për partitë simotra. Ato gjithashtu janë njohur si subjekte të ndara në nivelin e BE-së. Më e rëndësishmja, ata kanë arritur të krijojnë rrjete me një larmi aktorësh, duke e vendosur kështu veten në pozitë të favorshme për të ndikuar në kulturën politike. Sidoqoftë, siç u vu re, roli dhe rëndësia e tyre duhet të kuptohen siç duhet në disa kontekste, veçanërisht demokracitë me të meta ose shtetet që kanë pësuar transformime të thella në sistemin e tyre politik. Kjo deklaratë vlen për rajonin e Ballkanit Perëndimor, ku krijimi i fondacioneve politike është ende në fazën fillestare.

Raporti i mëposhtëm synon të ofrojë një diskutim gjithëpërfshirës mbi fondacionet politike, duke synuar të ofrojë rekomandime konkrete se si ato mund të organizohen në rastin e Kosovës. Për ta arritur këtë qëllim, do të përshkruhen dhe krahasohen modele të ndryshme të fondacioneve politike, duke i dhënë kështu theks të veçantë elementeve të tilla si fushëveprimi i tyre i punës, rregulloret ligjore dhe burimet e financimit. Këto diskutime janë përdorur më pas për ta ndërtuar modelin e sugjeruar për ras-

tin e Kosovës. Në përgjithësi, objektivat e këtij studimi janë: a) të iniciojë një diskutim publik në Kosovë me fokus të veçantë mbi anëtarët e partive politike, që kanë të bëjnë me rëndësinë e fondacioneve politike për funksionimin e mirë të subjekteve politike dhe nxitjen e kulturës politike demokratike; b) të ofrojë një ose më shumë modele të realizueshme që mund të zbatohen nga partitë politike të Kosovës; c) të identifikojë ndryshimet e mundshme ligjore që mund ta lehtësojnë formimin dhe funksionimin e fondacioneve politike në kornizën ligjore të Kosovës.

Partitë politike në Kosovë janë audienca kryesore e studimit. Për më tepër, gjetjet mund të jenë të dobishme për studiuesit e angazhuar në këtë fushë, qendrat e mendimit, organizatat e shoqërisë civile dhe palët e ndryshme të interesuara. Ai mbështetet kryesisht në të dhëna dytësore, të tilla si dokumente, akte ligjore, raporte dhe libra, në lidhje me fushën e fondacioneve politike në mjedise të ndryshme. Për më tepër, një pjesë e të dhënave janë parësore, pasi ato janë mbledhur duke kryer intervista me përfaqësuesit e partive politike në Kosovë¹.

Studimi rrjedhë si më poshtë: Ai ofron një përmbledhje gjithëpërfshirëse të origjinës dhe zhvillimit të fondacioneve politike. Në kapitujt e parë ai diskuton paradigmen e fondacioneve në rajone të ndryshme, përkatësisht në Gjermani, duke hedhur dritë mbi mënyrën e shpërndarjes së fondacioneve në shtetet e Evropës Perëndimore, Evropës Qendrore dhe Lindore, SHBA dhe në nivelin e BE-së. Pastaj ofron një diskutim të shkurtër mbi fondacionet politike në Ballkanin Perëndimor, për ta informuar lexuesin me kontekstin rajonal, përpara se t'i drejtohet çështjes së Kosovës, duke diskutuar kështu gjendjen aktuale të çështjeve dhe bazën ligjore dhe duke propozuar modelin e sugjeruar për rrugën përpara.

¹ Pyetjet ishin rreth mekanizmave brenda partisë politike, që janë përgjegjës për detyrat e kërkimit dhe edukimit politik.

2 Fondacionet politike

Fondacionet politike janë subjekte që janë të afërta me partitë politike. Si i tillë, çdo fondacion është i lidhur zakonisht me një parti politike me ideologji të ngjashme, duke modeluar kështu aktivitetet e saj në bashkëpunim me strukturat e partisë. Në përgjithësi, qëllimet e tyre kanë të bëjnë me kontributin e debatit politik të bazuar në modele të caktuara ideologjike, kryerje të kërkimeve, edukimit politik dhe qytetar për anëtarët e partisë dhe qytetarët, por edhe të ndihmuar në ndërtimin e partive dhe institucioneve demokratike politike në të gjithë botën. Sot fondacionet politike përbëjnë një element të rëndësishëm në zinxhirin politikëbërës të shumicës së demokracive, duke përdorur pozicionin e tyre të fortë në strukturat e partive politike për të ndikuar në vendimet politike, si dhe për ta transformuar kulturën politike. Duke pasur parasysh se fondacionet politike mund të ofrojnë programe politike për qytetarët,² puna e tyre mund të jetë e dobishme jo vetëm për partitë politike.

Fondacionet politike u krijuan së pari në Gjermani, ku u prezantua edhe shprehja për herë të parë. Ata njihen zakonisht me emrin *Stiftungen* dhe përbëjnë pjesë thelbësore të kulturës politike në kulturën pluraliste të Republikës Federale të Gjermanisë.³ Duke marrë shembullin e Gjermanisë, fondacionet politike u përhapën në shtetet fqinje, përkatësisht Austri ose Holandë. Pas rënies së komunizmit, në fillimin e viteve 1990 fondacionet politike u formuan edhe në disa shtete të Evropës Qendrore dhe Lindore.

² Dakowska, Dorota. 'Fondacionet politike' në: *Hélène Michel, Élisabeth Lambert Abdelgawad (Eds.), Fjalor i aktorëve evropianë, Bruksel, Larcier, 2015, f. 287-290.*

³ Mohr, Alexander. 'Fondacionet politike gjermane si aktorë në asistencën për demokraci.' *Universal-Publishers, 2010.*

⁴ Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës. 'Raport - Kodi i Praktikës së Mirë për Partitë Politike', 2007. Mund të gjendet në: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11496&lang=en>, (e vizituar më 17 maj 2020).

Aspektet funksionuese të fondacioneve politike mund të ndryshojnë bazuar në kontekstin që ata veprojnë, si dhe roli i tyre brenda sistemit politik përkatës. Sidoqoftë, ata gjithashtu ndajnë disa tipare të ngjashme, për shembull, një specifikë e rëndësishme është që shumica e fondeve të fondacioneve politike vijnë nga fondet publike. Ndërsa afërsia e tyre me partitë politike është e hapur dhe publike, fondet e tyre vijnë nga buxheti i shtetit të tyre, duke siguruar kështu pavarësi të plotë financiare nga partia e afërt. Kështu ka ndodhur që nga themelimi i tyre në Gjermani dhe mbetet i tillë në shumicën dërrmuese të shteteve. Për më tepër, për ta kuptuar si duhet rolin e tyre, është me rëndësi të madhe të merret parasysh që marrëdhëniet me partitë politike nuk bazohen në varësi reciproke, por përkundrazi në lidhje. Megjithatë partitë politike dhe fondacionet politike mund të jenë të lidhura fort për shkak të ndarjes së një ideologjie të ngjashme, qëllimi dhe fushëveprimi i tyre priren të ndryshojnë shumë.

Partitë politike mund të përkufizohen si organizata që synojnë të mbledhin individë që mendojnë ngjashëm, në përputhje me një ideologji të caktuar, me qëllim të përfshirjes së drejtpërdrejtë në detyra vendimmarrëse në institucione, zakonisht në pajtim me një proces të konkurrencës partiake. Për shembull, sipas Kodit të Praktikës së Mirë në Fushën e Partive Politike të Komisionit të Venecias (Këshilli i Evropës) partitë politike luajnë rol vendimtar në krijimin e autoriteteve publike, formulimin dhe zbatimin e politikave, kështu që ato janë me rëndësinë më të madhe për legjitimitetin e sistemit politik.⁴

Nga ana tjetër, fondacionet politike janë aktorë që japin kontributin e tyre në politikë, pa hyrë në

konkursin zgjedhor. Ata ushtrojnë ndikim në sistemin politik duke i fokusuar përpjekjet e tyre për demokratizimin e kulturës politike përmes edukimit qytetar, lehtësimin e debatit dhe hapjen e mënyrave të reja të të menduarit rreth vlerave politike. Me një fjalë, qëllimi i fondacioneve politike nuk është që të arrijnë ose ushtrojnë pushtet politik në mandat publik, megjithëse ato mund ta shtrijnë mbështetjen për partitë e afërta për këtë synim.

Duke e analizuar rolin e fondacioneve politike, mund të vërehet se misioni i tyre është transformuar vazhdimisht gjatë dekadave. Për shembull, disa dekada pas themelimit të tyre, zyrat e fondacioneve politike gjermane u hapën jashtë vendit. Me këtë ngjarje, fushëveprimi i punës së fondacioneve politike shkoi përtej vendlindjes së tyre. Zyrat e fondacioneve politike gjermane që operojnë jashtë vendit për të ofruar ndihmë demokratike ose mbështetje për partitë simotra dhe OJQ-të tani janë bërë të zakonshme. Fondacione të ngjashme, të fokusuar vetëm për të vepruar jashtë vendit, u krijuan në SHBA në vitet 1980, kurse në Mbretërinë e Bashkuar dhe në Suedi në vitet 1990. Në dekadat e fundit, veçanërisht pas rënies së komunizmit, ndihma për demokracinë është bërë një komponent thelbësor në thelbin e fondacioneve politike.

Qëndrimi i fondacioneve është nxitur gradualisht në shtatë dekadat e fundit. Për shkak të potencialit për t'u afruar me partitë politike, por gjithashtu duke pasur mundësinë për të bashkëpunuar me qeveritë e shtetit, organizatat e shoqërisë civile, institucionet shumëpalëshe dhe qytetarët, fondacionet politike kanë arritur të krijojnë lidhje të forta me një larmi aktorësh në rajone dhe kontinente të ndryshme. Në të vërtetë, kjo krijon një pozicion unik.

2.1

Fondacionet politike në Gjermani

Në periudhën e pasluftës, partitë politike në (Gjermaninë Perëndimore) filluan ta rindërtojnë veten e tyre, duke e rregulluar punën e tyre në mjedisin e ri që u krijua. Qëllimi i tyre ishte ta ndërtonin një sistem politik me një shumicë aktorësh që bënin përpjekje të përbashkëta për të krijuar struktura të forta demokratike.⁵ Në këtë linjë, ata gjithashtu krijuan 'fondacionet politike', si organizata për t'i mbështetur strukturat e partisë me kërkime dhe arsim. Për më tepër, qëllimi i fondacioneve politike ishte shumëdimensional, pasi misioni i tyre përfshinte punën në edukimin politik dhe debatin publik në Gjermani, duke synuar kështu forcimin e përparimit të shoqërisë dhe gjithashtu marrëdhënieve të Gjermanisë jashtë shtetit. Rëndësi e veçantë i është kushtuar edukimit politik të qytetarëve, ashtu që t'i kuptojnë më mirë konceptet që i përkasin sistemit të qeverisjes demokratike. Ata siguronin se qytetarët mos të jenë vetëm pjesë e qeverisjes, por të jenë të përgatitur mirë për të marrë pjesë aktive në sistemin demokratik. Prandaj, përkundër përkatësisë së tyre, puna e fondacioneve nuk ishte e përqendruar ekskluzivisht në partitë politike, përkundrazi ajo synonte shoqërinë gjermane në tërësi.⁶

Më konkretisht qëllimet e fondacioneve që janë përshkruar vetë mund të përcaktohen si:

- "Stimulimi i angazhimit të qytetarëve me çështje politike, ndërkohë që promovon dhe thëllon angazhimin e tyre politik duke siguruar një edukim politik;
- Zhvillimi i bazës së veprimit politik si dhe konsolidimi i dialogut dhe transferimi i njohurive midis shkencës, politikës, shtetit dhe ekonomisë përmes promovimit të shkencës, kërkimit politik dhe konsulencës;

⁵ Mohr, Alexander. 'Fondacionet politike gjermane si aktorë në asistencën për demokraci.' Universal-Publishers, 2010.

⁶ Po aty.

- Hulumtimi i zhvillimit historik të partive, si dhe lëvizjeve politike dhe sociale;
- Promovimi i edukimit shkencor dhe trajnimit të rinjve të talentuar me bursa dhe programe jashtë-kurrikulare;
- Kultivimi i artit dhe kulturës përmes ngjarjeve, bursave, si dhe kujdesit dhe ruajtjes së veprave kulturore;
- Mbështetja e përpjekjeve evropiane për unifikim dhe kontributi në mirëkuptim ndërkombëtar përmes informimit dhe takimeve ndërkombëtare;
- Sigurimi i ndihmës për zhvillim me programe dhe projekte dhe kontribut në krijimin e strukturave demokratike, liberale dhe kushtetuese, të cilat janë të përkushtuara për të drejtat e njeriut dhe civile.”⁷

Siç mund të shihet, këto synime mjaft të gjera prekin aktorë të ndryshëm politikë dhe shoqërorë. Për më tepër, puna e fondacioneve politike nuk është thjesht politike. Mund të ketë lidhje edhe me arsimin, shkencën dhe artin, ose mund të përqendrohet në nivelin individual, përkatësisht duke ofruar mundësi për të rinjtë e prosperuar përmes bursave dhe ofrimit të trajnimeve. Siç mund të nënkuptohet, fondacionet politike u bënë aktorë të rëndësishëm në Gjermani, për shkak të synimeve dhe qëllimeve të tyre mjaft të gjera.

Qëllimet e tilla të gjera janë formuar nga sistemi i tyre i financimit, që nuk bazohet në një sistem ndër-partiak, por mbështetet në fondet publike. Fondacionet politike në Gjermani janë regjistruar si organizata joqeveritare. Në fakt, disa madje nuk e kanë statusin e Stiftungen (fondacionit), duke u regjistruar si Verein, që është një koncept i ngjashëm me ‘shoqatën’. Financimi nga buxheti i shtetit federal është thelbësor për ta ruajtur pavarësinë e tyre dhe për t’i arritur qëllimet e lartpërmendura. Kjo u lejon atyre ta mbajnë një qëndrim të fortë në lidhje me partinë e afërt, në të njëjtën kohë duke u dhënë atyre liri për të bashkëpunuar me aktorët e tjerë. Pavarësia ligjore dhe financiare janë faktorë thelbësorë, të cilët kanë kontribuar në rolin e tyre gjithnjë në rritje në Gjermani. Fondacionet politike nuk rregullohen me Ligjin e Partive Politike. Duke qenë të organizuar si subjekte

të pavarura, ata janë të lirë ta organizojnë strukturën e tyre, t’i zgjedhin partnerët dhe ta emërojnë stafin e tyre.

Siç mund të shihet, këto synime mjaft të gjera prekin aktorë të ndryshëm politikë dhe shoqërorë. Për më tepër, puna e fondacioneve politike nuk është thjesht politike. Mund të ketë lidhje edhe me arsimin, shkencën dhe artin, ose mund të përqendrohet në nivelin individual, përkatësisht duke ofruar mundësi për të rinjtë e prosperuar përmes bursave dhe ofrimit të trajnimeve. Siç mund të nënkuptohet, fondacionet politike u bënë aktorë të rëndësishëm në Gjermani, për shkak të synimeve dhe qëllimeve të tyre mjaft të gjera.

Qëllimet e tilla të gjera janë formuar nga sistemi i tyre i financimit, që nuk bazohet në një sistem ndër-partiak, por mbështetet në fondet publike. Fondacionet politike në Gjermani janë regjistruar si organizata joqeveritare. Në fakt, disa madje nuk e kanë statusin e Stiftungen (fondacionit), duke u regjistruar si Verein, që është një koncept i ngjashëm me ‘shoqatën’. Financimi nga buxheti i shtetit federal është thelbësor për ta ruajtur pavarësinë e tyre dhe për t’i arritur qëllimet e lartpërmendura. Kjo u lejon atyre ta mbajnë një qëndrim të fortë në lidhje me partinë e afërt, në të njëjtën kohë duke u dhënë atyre liri për të bashkëpunuar me aktorët e tjerë. Pavarësia ligjore dhe financiare janë faktorë thelbësorë, të cilët kanë kontribuar në rolin e tyre gjithnjë në rritje në Gjermani. Fondacionet politike nuk rregullohen me Ligjin e Partive Politike.⁸ Duke qenë të organizuar si subjekte të pavarura, ata janë të lirë ta organizojnë strukturën e tyre, t’i zgjedhin partnerët dhe ta emërojnë stafin e tyre.⁹

⁷ Fondacionet Politike Gjermane, ‘Deklaratë e përbashkët për financimin shtetëror të fondacioneve politike,’ 1998. Mund të gjendet në: <https://www.kas.de/en/gemeinsame-erklaerung-zur-staatlichen-finanzierung-der-politischen-stiftungen>, (e vizituar më 17 maj 2020).

⁸ Bundestagu Gjerman. Ligji për partitë politike, 1967 i ndryshuar në 1994. Mund të gjendet në: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=235> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹ Zhvillimi dhe bashkëpunimi D+C, ‘Promovimi i vlerave demokratike’, 21 nëntor 2017. Mund të gjendet në: <https://www.dandc.eu/en/article/germanys-political-foundations-are-unique-world-over> (e vizituar më 17 maj 2020).

Sistemi i financimit të fondacioneve politike është një nga pikat që i bën ato unike. Fondacionet politike në Gjermani marrin fonde publike nga disa institucione, përfshirë shtetet (Laender), Ministria Federale për Arsim dhe Kërkim, Zyra Federale e Jashtme dhe Ministria Federale e Bashkëpunimit dhe Zhvillimit.¹⁰ Sidoqoftë, pjesa më e madhe e buxhetit jepet përmes Ministrisë së Brendshme përmes të ashtuquajturave 'subvencione globale', në shumën e përgjithshme. Ky fond alokuar që nga viti 1967 dhe ka qenë thelbësor për funksionimin e përditshëm të fondacioneve.¹¹ Kategoria e dytë e fondeve është alokuar si fonde në lidhje me projektin, të cilat janë të drejtuara për projekte më të shkurtër, për sa i përket afatit kohor të mbuluar. Burimet tjera të fondit, përkatësisht tarifat e anëtarësimit ose donacionet private përbëjnë një përqindje shumë të vogël të të hyrave totale vjetore të fondacioneve politike në Gjermani.

Një sistem i tillë kompleks i financimit i bën fondacionet politike mjaft të ndryshme nga OJQ-të tjera në Gjermani, për shkak të subvencionimit pothuajse tërësisht nga buxheti i shtetit. Për më tepër, ndërsa fakti që fondacionet politike funksionojnë pothuajse tërësisht nga fondet publike tërheq një specifik thelbësor, edhe mënyra e alokimit të këtyre fondeve është me rëndësi të madhe. Tarifa që do t'u jepet fondacioneve nga Ministrinë Federale përcaktohet nga Komiteti për Buxhetin e Parlamentit federal Gjerman dhe bëhet pjesë e Ligjit për Buxhetin.¹² Fondet, si të subvencioneve globale ashtu edhe të lidhura me projektin, alokohen bazuar në një çelës për shpërndarje, i cili kalkullohet bazuar në ulëset e partive të afërta në Bundestagun gjerman.¹³ Çelësi i shpërndarjes nuk varet vetëm nga përbërja aktuale e ulëseve që partitë i kanë në Bundestag. Përkundrazi, ajo llogaritet si rezultati mesatar nga katër zgjedhjet e fundit, me qëllim që të pasqyrohen transformimet në politikën gjermane gjatë një afati

kohor të shpërndarë.¹⁴ Megjithëse fondacionet politike e kanë lirinë për t'i shpenzuar fondet bazuar në vendimet e tyre, ato rregullohen me rregullore të qarta dhe të rrepta.¹⁵ Figura më poshtë ilustron fondet vjetore publike që fondacionet politike i marrin nga institucione të ndryshme.

Në përgjithësi, ekzistojnë gjashtë fondacione politike që janë të afërta me partitë politike në Gjermani dhe marrin fonde publike (sipas rendit alfabetik): Fondacioni Friedrich Ebert (FES) i afërt me Partinë Socialdemokrate (SDP), Fondacioni Friedrich Naumann (FNS) i afërt me Partinë Demokratike të Lirë (FDP), Fondacioni Heinrich Böll (HBS) i afërt me Aleancën '90/ të Gjelbrit, Fondacioni Hanns Seidel (HSS) i afërt me Unionin Social-Kristian (CSU), Fondacioni Konrad Adenauer (KAS) i afërt me Partinë Demokratike Kristiane (CDU) dhe Fondacioni Rosa Luxemburg (RLS) i afërt me të majtën. Fondacioni Desiderius-Erasmus që është i afërt me Alternativën për Gjermaninë (AfD) nuk ka të drejtë të marrë fonde, për shkak se partia ka ulëse në Bundestag vetëm që nga viti 2017. Më poshtë do të paraqiten informatat themelore për secilën nga këto fondacione politike.

¹⁰ Zhvillimi dhe bashkëpunimi D+C, 'Promovimi i vlerave demokratike', 21 nëntor 2017. Mund të gjendet në: <https://www.dandc.eu/en/article/germanys-political-foundations-are-unique-world-over> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹¹ Fondacionet Politike Gjermane, 'Deklaratë e përbashkët për financimin shtetëror të fondacioneve politike', 1998. Mund të gjendet në: <https://www.kas.de/en/gemeinsame-erklaerung-zur-staatlichen-finanzierung-der-politischen-stiftungen> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹² Mohr, Alexander. 'Fondacionet politike gjermane si aktorë në asistencën për demokraci.' Universal-Publishers, 2010.

¹³ Po aty. ¹⁴ Po aty.

¹⁵ Zhvillimi dhe bashkëpunimi D+C, 'Promovimi i vlerave demokratike', 21 nëntor 2017. Mund të gjendet në: <https://www.dandc.eu/en/article/germanys-political-foundations-are-unique-world-over> (e vizituar më 17 maj 2020).

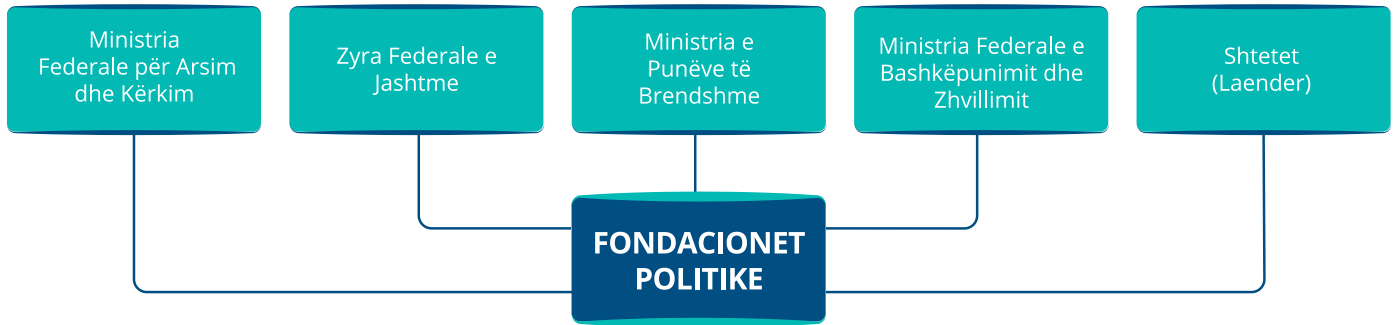

Figura 1. Burimet e fondeve publike për fondacionet politike në Gjermani.

Fondacioni Friedrich Ebert (FES)

I themeluar në vitin 1925, Fondacioni Friedrich Ebert (FES) është i afërt me Partinë Social Demokrate (SDP). Në 1947, politikanët socialdemokratë rindërtuan Fondacionin Friedrich Ebert (Stiftung), pasi ajo ishte ndaluar nga nazistët në 1933.¹⁶ Fondacioni i detyrohet formimit dhe misionit të tij për trashëgiminë politike të emrit të tij Friedrich Ebert, Presidenti i parë gjerman i zgjedhur në mënyrë demokratike.¹⁷ FES është i përkushtuar për zhvillimin socio-politik dhe ekonomik, në frymën e demokracisë sociale.¹⁸ FES i ka dy seli: një në Bon, një në Berlin. Ai gjithashtu ka një rrjet të gjerë që vepron në shtete dhe kontinente të ndryshme, i udhëhequr nga idetë e tij themelore social-demokratike.

Fondacioni Friedrich Naumann (FNS)

Fondacioni Friedrich Naumann (FNS) është i afërt me Partinë Demokratike të Lirë (FDP). U themelua në vitin 1958 nga Theodor Heuss dhe njihet si fondacioni gjerman për politikën liberale. Ai operon në rreth 60 shtete dhe formon thelbin e punës së zyrave rajonale në Evropë, Afrikë, Azi dhe Amerikën Qendrore. Fondacioni Friedrich Naumann është i fokusuar në përkrahjen e partive dhe grupeve (organizatave) liberale në shtete të ndryshme.¹⁹

Fondacioni Hanns Seidel (HSF)

Fondacioni Hanns Seidel (HSF) u themelua në vitin 1966. Një nga objektivat e tij qendrore është puna për "Edukimin demokratik dhe qytetar të popullit gjerman mbi bazën e krishterë".²⁰ Partia në Bundestag me të cilën është e afërt është Unioni Social-Kristian (CSU). Fondacioni përmban emrin e ish kryeministrit bavari-

ez dhe kryetarit të CSU, Hanns Seidel. Ai ka selinë në Muni, në Bavari. Ashtu si fondacionet tjera, ai operon jashtë shtetit me parti dhe organizata të ndryshme politike.

Fondacioni Heinrich Böll (HBF)

Fondacioni Heinrich Böll i njohur edhe si Fondacioni i Gjelbër Politik u themelua në 1997 dhe është i afërt me Aleancën '90/ Të Gjelbrit në Bundestag. Përveç edukimit politik dhe stimulit për përfshirjen e qytetarëve në politikë, ai promovon përfshirje gjithnjë të pranishme të politikës së gjelbër në qeverisje. Fondacioni operon me 16 Fondacione Böll në nivel shteti në secilin prej shteteve federale të Gjermanisë dhe ka partnerë në rreth 60 shtete.

¹⁶ Pinto-Duschinsky, Michael. "Ndihma e Politikës së Jashtme: Fondacionet Politike Gjermane dhe homologët e tyre në SHBA." Punët Ndërkombëtare, Instituti Mbretëror i Punëve Ndërkombëtare 1944, vëll. 67, nr. 1, 1991, faqe 33–63. JSTOR, www.jstor.org/stable/2621218 (i vizituar më 17 maj 2020).

¹⁷ Uebfaqja e FES, 'Rreth nesh'. Mund të gjendet në: <https://www.fesdc.org/about/friedrich-ebert-stiftung/> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹⁸ Po aty.

¹⁹ Uebfaqja e Fondacionit Friedrich Naumann, 'Rreth nesh'. Mund të gjendet në: <https://fnst.org/content/about-us> (i vizituar më 17 maj 2020).

²⁰ Uebfaqja e Fondacionit Hanns Seidel, 'Misioni ynë'. Mund të gjendet në: <https://www.hss.de/en/about-us/our-mission/> (e vizituar më 17 maj 2020).

Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS)

Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS) u themelua në 1955. Siç u përmend më herët, ai është i afërt me Partinë Demokristiane (CDU), kështu që natyrisht e identifikon veten me ideologjinë dhe vlerat e qendrës së drejtë. KAS i ka 16 zyra rajonale në Gjermani që ofron një larmi të konferencave dhe ngjarjeve të edukimit qytetar, nga ana tjetër operon edhe jashtë shtetit në më shumë se 120 shtete.²¹ Kur u themelua në vitin 1955 ai njihet si “Shoqëria për Edukim Qytetar Demokratik Kristian”, ndërsa në vitin 1964 ai filloi të mbante emrin e Kancelarit Federal, Konrad Adenauer. Përveç programeve arsimore, kërkimore dhe bursave, në përputhje me vlerat e tij ideologjike, KAS përqendrohet në “konsolidimin e demokracisë, bashkimin e Evropës dhe forcimin e marrëdhënieve transatlantike, si dhe në bashkëpunimin e zhvillimit”.²² KAS ka dy seli: një në Bonn dhe një në Berlin.

Fondacioni Rosa Luxemburg (RLF)

Fondacioni Rosa Luxemburg (RLF) u krijua në 1990, ndërsa filloi ta mbante emrin e aktivistit polak disa vjet më vonë. Fondacioni është i afërt me Partinë e Majtë gjermane. Fondacioni synon ta “përfaqësojë socializmin demokratik me fokus të palëkundur internacionalist”.²³ Nën këtë dritë, ai e identifikon veten në përputhje me traditën e grupeve të marginalizuara, gjegjësisht lëvizjet e punëtorëve ose grave.

²¹ Uebfaqja e KAS, ‘Rreth nesh’. Mund të gjendet në: <https://www.kas.de/en/about-us> (e vizituar më 17 maj 2020).

²² Po aty.

²³ Uebfaqja e Rosa Luxemburg Stiftung, ‘Rreth nesh’. Mund të gjendet në: <https://www.rosalux.de/en/foundation/about-us> (e vizituar më 17 maj 2020).

Emri	Partia e afërt	I themeluar
Fondacioni Friedrich Ebert (FES)	Partia Social-Demokrate	1925
Fondacioni Friedrich Naumann (FNS)	Partia e Lirë Evropiane	1958
Fondacioni Hanns Seidel (HSF)	Unioni Social-Kristian	1966
Fondacioni Heinrich Böll (HBF)	Aleanca '90/ Të Gjelbrit	1997
Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS)	Unioni Social-Kristian	1955
Fondacioni Rosa Luxemburg (RLF)	E majta	1990

Figura 2. Fondacionet politike në Gjermani.

2.2

Fondacionet politike në kontekste të ndryshme

Duke marrë si shembull modelin e Gjermanisë, fondacionet politike filluan të përhapen në shtetet e tjera të Evropës. Ideja u gjet më e pranueshme në shtetet fqinje në fillim, gjegjësisht në Austri dhe Holandë, ndërsa në vitet 1980 ajo u transferua në Shtetet e Bashkuara të Amerikës (SHBA). Shpërbërja e Bashkimit Sovjetik në fillimin e viteve 1990, krijoi një hapje që mundësoi krijimin e fondacioneve politike në shtetet e Evropës postkomuniste. Edhe në vitet 1990, Mbretëria e Bashkuar hapi një organ të ngjashëm publik, ashtu si edhe Suedia. Dekadat e fundit panë një rritje të konsiderueshme të interesit për ide të tillë, pasi fondacionet politike janë themeluar në një larmi shtetesh, përfshirë në Ballkanin Perëndimor. Edhe pse ndikimi i modelit gjerman ka qenë i fortë, shtete të ndryshme kanë përshtatur rregullore dhe praktika të ndryshme ligjore. Disa nga aspektet më të rëndësishme të këtyre dallimeve do të përshkruhen dhe diskutohen më poshtë.

Shtetet anëtare të BE-së

Në Austri, korniza për fondacionet politike ndryshon nga Gjermania, pasi rregullon funksionimin e fondacioneve politike përmes një akti të veçantë juridik. Më 1972 Asambleja Kombëtare Austriake miratoi Ligjin Federal për Promovimin e Aktiviteteve Edukativo-Qytetare në fushën e Partive Politike si dhe Gazetarinë. Sipas këtij ligji, Qeveria Austriake u përkushtua ta përkrahë dhe promovojë punën e OJQ-ve në fushat e edukimit politik dhe gazetarisë.²⁴ Për këtë qëllim, Parlamenti Austriak pranoi se përkrahja e krijimit të fondacioneve politike është në interes publik, prandaj e miratoi një akt të veçantë juridik dhe krijoi një kanal për subvencione publike nga buxheti i shtetit.

Që nga ajo kohë, akademitë politike kanë pasur rëndësi gjithnjë e në rritje në debatin publik austriak. Ato u bënë aktorë të rëndësishëm jo vetëm në

Austri, por edhe në angazhimin e tyre brenda nivelit të BE-së. Ka disa fondacione të rëndësishme politike në Austri, përkatësisht: Akademia Politike e APP-së e afërt me Partinë Popullore Austriake (APP), Instituti Dr. Karl Renner e afërt me Partinë Social Demokratike (SDP), Instituti i Arsimit (EI) i lidhur me Partinë e Lirisë (FP), Fondacioni i Punëtorisë Arsimore të Gjellbër (FGEW) dhe Akademia e Ardhshme e Austrisë (AFA) i afërt me Aleancën për Ardhmërinë e Austrisë (AFA). Në 1984 në Austri u miratua një ligj tjetër që merrej me fondacionet politike. Modeli austriak është mjaft unik, pasi u bë duke aprovuar një ligj të veçantë për arsimin politik dhe fondacionet politike.²⁵

Nga ana tjetër, ideja e fondacioneve politike u zbatua edhe në Holandë, përsëri me dallim nga modelet e adaptuara në Gjermani ose Austri. Në Holandë subvencioni shtetëror jepet që nga vitet 1970 partive politike në nivelin kombëtar të destinuar për qëllime specifike, siç janë institutet kërkimore, institutet arsimore dhe organizatat rinore. Që nga ajo kohë, të gjitha partitë e përfaqësuara në Parlament kanë të drejtë të marrin subvencion shtetëror, që do të përdoret vetëm për qëllimet e lartpërmendura. Për t'i marrë këto subvencione të orientuara drejt qëllimit, secila parti duhet ta caktojë një institucion studimi ose një institucion të ngjashëm për t'i marrë fondet. Kjo praktikë filloi gati gjysmë shekulli më parë, dhe ka vazhduar që prej asaj kohe. Ai u bë më konkret si pjesë e Ligjit më të fundit për Financat e Partive që u miratua në Mars 2013.²⁶ Për ta ilustruar, ligji e definon procesin si më poshtë:

Granti jepet për shpenzime që lidhen drejtpërdrejt me aktivitetet e mëposhtme: edukim politik dhe

²⁴ Parlamenti Austriak. Ligji Federal për Promovimin e Aktiviteteve Edukativo-Qytetare në fushën e Partive Politike si dhe Gazetarinë, 1972. Mund të gjendet në: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bg-blPdf/1972_272_0/1972_272_0.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

²⁵ Parlamenti Austriak. Ligji për përkrahjen e gazetarisë, 1984. Mund të gjendet në: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000784> (e vizituar më 17 maj 2020).

²⁶ Koole, Ruud. "Dilemat e rregullimit të financave politike, me referencë të veçantë për çështjen Holandeze." Rregullimi i partive politike, Demokracitë evropiane në perspektivën krahasuese, 2014, f. 45.

aktivitete trajnimi, sigurim i informatave, mbajtja e kontakteve me partitë simotra jashtë Holandës dhe përkrahje të aktiviteteve arsimore dhe trajnuese në dobi të atyre partive, aktivitete të shkencave politike, aktivitete promovuese, pjesëmarrje e të rinjve në politikë, rekrutim i anëtarëve, përfshirja e jo-anëtarëve në aktivitetet e partisë politike; rekrutim, përzgjedhja dhe drejtimi i mandatarëve politik, aktivitete në kontekstin e fushatave zgjedhore (neni 7.2).²⁷

Siç shihet, në Holandë baza ligjore tërheqë një lidhje të fortë ndërmjet fondeve publike të drejtuara për partitë politike dhe funksionimit të fondacioneve politike. Nën këtë dritë, marrëdhënia e fondacioneve politike me partitë politike, të paktën në aspektin juridik, është shumë më afër, veçanërisht në krahasim me Gjermaninë apo Austrinë. Holanda është një nga shtetet e pakta ku fondacionet politike rregullohen brenda të njëjtit akt juridik si partitë politike. Përveç Holandës, shtetet tjera anëtare të BE-së që saktësisht përcaktojnë përdorimin e fondeve publike për iniciativat kërkimore brenda ligjit të partive politike janë Greqia, Irlanda, Letonia, Polonia.²⁸

Pavarësisht ndryshimeve të tilla, mund të thuhet se modeli gjerman ishte shumë me ndikim në fondacionet politike në tërë Evropën. Për shembull mund të përmendet Fundación Pablo Iglesias në Spanjë i cili është i afërt me Partinë Spanjolle Socialiste të Punëtorëve (PSOE). Ai u themelua në 1977 dhe u përkrah nga Fondacioni Friedrich Ebert.²⁹ Në Francë, Fondacioni Jean Jaurès që u formua në 1992 nga Partia Socialiste (PS), gjithashtu u frymëzua shumë nga modeli gjerman.³⁰ Në të njëjtin vit Qendra Suedeze 'Olof Palme International' u hap nga Partia

²⁷ Po aty.

²⁸ Bértoa Casal Fernando and Teruel Rodríguez Juan. 'Dokument për diskutim - Rregullorja për financimin e partive politike në Evropë, Lindje dhe Perëndim: Një analizë krahasuese', viti i panjohur. Mund të gjendet në: <https://www.osce.org/odihr/410201?download=true> (e vizituar më 17 maj 2020).

²⁹ Dakowska, Dorota. 'Fondacionet politike' në: Hélène Michel, Élisabeth Lambert Abdelgawad (Eds.), *Fjalor i aktorëve evropianë*, Bruksel, Larcier, 2015, f. 287-290.

³⁰ Po aty.

Socialdemokrate Suedeze, Konfederata e Sindikatës Suedeze, dhe Unioni Bashkëpunues Suedez.

E njëjta vlen edhe për fondacionet politike të lindura pasi ra komunizmi në Evropën Qendrore dhe Lindore. Ndërsa këto shtete instaluan sistemet e tyre demokratike në fillimin e viteve 1990, rezultuan disa ndryshime, duke e bërë të mundur angazhimin e fondacioneve politike përëndimore, me qëllimin e ndihmës demokratike dhe bashkëpunimin me partitë simotra.³¹ Në rastin e Polonisë, fondacionet ishin në gjendje të krijonin kontakte me qarqe politike dhe akademike, ndonjëherë shumë përpara rënies së Murit të Berlinit.

Për shembull, Ostpolitika përfaqësoi një mundësi për Fondacionin Friedrich Ebert për shkëmbime të gazetarëve dhe programeve të bursave dhe kjo e fundit hapi një dialog me anëtarët reformues të Partisë së Bashkuar të Punëtorëve Polak (POUP).³² Përveç kësaj, rënia e komunizmit gjithashtu krijoi kushtet për krijimin e sektorit të brendshëm të shoqërisë civile në këto shtete, si rezultat u formuan fondacionet politike kombëtare.

Shtetet e Bashkuara të Amerikës (SHBA)

Ideja e fondacioneve politike u eksportua në Shtetet e Bashkuara të Amerikës (SHBA) në vitet 80-të. Më 1983 Fondi Kombëtar për Demokracinë (NED) u krijua bashkërisht nga Demokratët dhe Republikanët, si fondacion politik dypartiak. Ideja u prezantua nga Presidenti Reagan në Pallatin Westminster. Ai deklaroi se një entitet i tillë do të krijohej "për ta nxitur infrastrukturën e demokracisë - sistemin e një shtypi të lirë, sindikatat, partitë politike, universitetet".³³ Reagan e

³¹ Phillips, Ann L. "Eksportimi i demokracisë: Fondacionet politike gjermane në Evropën Qendrore-Lindore". *Demokratizim* 6, nr. 2, 1999, f. 70-98

³² Dakowska, Dorota. 'Les fondations politiques allemandes : des courtiers de la politique étrangère'. *CERISCOPE Puissance*, 2013. Mund të gjendet në: <http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part2/les-fondations-politiques-allemandes-des-courtiers-de-la-politique-etrangere> (e vizituar më 17 maj 2020).

³³ Lowe, David, 'Ideja për Realitetin: NED në 30'. Mund të gjendet në: <https://www.ned.org/about/history/> (e vizituar më 17 maj 2020).

pa krijimin e fondacioneve politike si një instrument të rëndësishëm me qëllim të nxitjes së zhvillimit demokratik në tërë botën, veçanërisht shtetet në zhvillim. Në fakt, ndërsa Lufta e Ftohtë po vazhdonte, NED supozohej të siguronte ndihmë të rëndësishme për SHBA (dhe të ashtuquajturën Botë e Lirë për atë çështje) në luftën kundër përhapjes së komunizmit në shtetet e treta.

Ashtu si modeli gjerman, NED financohet nga fondet publike. NED merr ndarje vjetore nga buxheti i SHBA-së (ai përfshihet në kapitullin e buxhetit të Departamentit të Shtetit), ndërsa gjithashtu mund të marrë donacione. Përveç kësaj, NED i ka përfituesit e vet, ku drejtohet rreth gjysma e fondit të saj vjetor. Ai i përkrahë në bazë standarde Qendra Amerikane për Solidaritetin Ndërkombëtar të Punës (ACILS), Qendra për Ndërmarrje Private Ndërkombëtare (CIPE), Instituti Kombëtar Demokratik për Punë Ndërkombëtare (NDI), dhe Instituti Ndërkombëtar Republikan (IRI), i njohur dikur si Instituti Kombëtar Republikan për Punë Ndërkombëtare. NED gjithashtu është edhe nikoqir i programeve tjera.

Nga ana tjetër, gjysma tjetër e financimit të NED u jepet çdo vit qindra organizatave joqeveritare me seli jashtë shtetit, të cilat paraqesin aplikacione për përkrahje. Kjo mund të përfshijë OJQ nga e gjithë bota që janë duke punuar për të përkrahur strukturat dhe idetë demokratike në shtetet e tyre. Ekzistojnë disa dallime në funksionimin e NED në krahasim me fondacionet politike në shtetet evropiane. Më e rëndësishmja, për dallim me shumicën e fondacioneve politike në Evropë që financohen nga fondet publike, NED është fokusohet vetëm në punën e saj jashtë SHBA. Për këtë qëllim, angazhimi i tij me partitë politike amerikane ose votuesit është pothuajse mungon. Ky element krijoi një kontrast të rëndësishëm me modelet evropiane që ekzistonin në atë kohë.

Mbretëria e Bashkuar (MB)

Fondacioni Westminster për Demokraci (WFD) është një organ publik jo qeveritar i Mbretërisë së Bashkuar i ngritur për t'i përkrahur institucionet demokratike jashtë shtetit. Është themeluar në mars 1992 dhe është regjistruar si kompani e kufizuar me garanci. Ai merr fonde nga Zyra e Jashtme dhe Commonwealth dhe Departamenti për Zhvillim Ndërkombëtar. WFD synon ta "nxitë qeverisjen gjithëpërfshirëse, llogaridhënien, përfaqësimin dhe pjesëmarrjen e qytetarëve në shtetet në zhvillim".³⁴ Partnerët e tij në të gjithë globin janë partitë politike, Parlamentet, organizatat e shoqërisë civile. Ngjashëm me SHBA, funksionimi i saj brenda MB-së mungon dhe përpjekjet e saj drejtohen vetëm në tokën e huaj.

Një aspekt unik i WFD qëndron në punën e ngushtë me partitë politike në MB për ta përkrahur zhvillimin e partive motra, lëvizjet politike dhe aktivistët në shtetet në zhvillim. Për këtë qëllim, WFD punon së bashku me partitë politike për të shkëmbyer përvoja dhe për të çuar përpara përpjekjet demokratike në kontekste të ndryshme. Secila parti punon me partitë e saj simotra që janë të lidhura me ide ideologjike të ngjashme. Ekzistojnë katër programe të dedikuara të cilat drejtohen nga partitë politike në MB:

- Partia Konservatore;
- Partia Laburiste (e punës);
- Partia Kombëtare Skoceze;
- Zyra Multi-Partiake, e cila mbulon partitë tjera politike në Mbretërinë e Bashkuar.³⁵

³⁴ EFD, 'Fondacioni Westminster për Demokraci' Mund të gjendet në: <http://epd.eu/communityofpractice/westminster-foundation-for-democracy/> (e vizituar më 17 maj 2020).

³⁵ Uebfaqja e WFD, 'Partitë Politike'. Mund të gjendet në: <https://www.wfd.org/programmes/politicalparties/> (e vizituar më 17 maj 2020).

Ballkani Perëndimor

Në rajonin e Ballkanit Perëndimor, fondacionet politike kombëtare të afërta me partitë politike janë ende ide e kohëve të fundit. për dallim e njëjta nuk vlen për fondacionet politike nga shtetet tjera që kanë filluar të funksionojnë për disa vjet, madje edhe dekada, dhe kanë arritur të zbatojnë projekte të larmishme. Në përgjithësi, për sa i përket fondacioneve politike kombëtare, shtetet fqinje të Kosovës (Shqipëria, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Serbia) duket se janë në faza të ndryshme të zhvillimit.

Më e avancuara duket se është Shqipëria, pasi dy partitë më të mëdha në Shqipëri, Socialistët dhe Demokratët, kanë krijuar fondacionet e tyre politike. Partia Socialiste e Shqipërisë e ka themeluar fondacionin Qemajl Stafa në vitin 2007 (por ai ristartoi në 2018 me udhëheqje të re).³⁶ Fondacioni është regjistruar si OJQ dhe financohet kryesisht nga organizata dhe fondacione të ndryshme ndërkombëtare. Ajo shërben si bazë kërkimore e partisë dhe organizon edhe Akademinë e saj Politike që ofron trajnime të edukimit politik për pjesëmarrësit. Për më tepër, e boton një revistë politike "Politicus". Që nga viti 2018 Fondacioni Qemajl Stafa është vëzhgues i Fondacionit të Studimeve Progresive (FPS), që është fondacion politik në nivelin e BE-së që mbledh fondacione nga shtete të ndryshme, të lidhura së bashku me vlerat e tyre të ngjashme social-demokratike.

Partia Demokratike e Shqipërisë, e cila është identifikuar si parti e krahut të djathtë dhe ka lindur si lëvizje antikomuniste në fillim të viteve 90-të, e ka themeluar Fondacionin për Liri dhe Demokraci.³⁷ Fondacioni u krijua me përkrahjen e fondacionit gjerman Hanns

Seidel në 2015.³⁸ Ai është i regjistruar si organizatë joqeveritare dhe objektivat e tij të përgjithshme janë: promovimi i opinionit liberal-demokratik në Shqipëri; për ta rritur vetëdijen për anëtarët e PD dhe organizatat e saj në liberalizmin konservator; dhe për të zhvilluar dhe mbështetur nisma për transparencë, llogaridhënie dhe pjesëmarrje të qytetarëve.³⁹

Partia e tretë më e madhe në Lëvizjen Socialiste për Integrim në Shqipëri (LSI) nuk ka organizatë të afërt. Në nenin XVIII të statutit të tij, thuhet se partia bashkëpunon me organizata të ndryshme, kryesisht me ato që e konsiderojnë modelin social-demokratik si më të mirën për shtetin.⁴⁰ Sidoqoftë, asnjë organizatë individuale nuk përmendet, as nuk mund të gjendet në internet ose në uebfaqen e partisë.

Fondacioni Qemajl Stafa dhe Fondacioni për Liri dhe Demokraci funksionojnë si OJQ dhe financohen nga donatorë të ndryshëm, prandaj asnjë fond publik nuk u ndahet atyre. Pavarësisht nga implikimet ligjore, një nga arsyet që u aplikua modeli 'fondet jopublike' lidhet gjithashtu me nivelet e korrupsionit, më saktësisht frika se fondacionet do të shiheshin si të dyshimta për qytetarët.⁴¹ Raportet e mëparshme kanë zbuluar se besimi publik i qytetarëve në tërë rajonin në partitë politike është dukshëm i ulët dhe ato shpesh shoqërohen me formacioni korruptive.⁴² Një përpjekje e mundshme për t'i financuar fondet përmes fondeve publike mund të shkaktojë reagime nga shoqëria civile dhe qytetarët.

³⁶ Uebfaqja e PS, 'Fondacioni "Qemal Stafa", një start i ri për një stad të ri', 29 January 2018. Mund të gjendet në: <http://www.ps.al/te-reja/fondacioni-qemal-stafa-nje-start-i-ri-per-nje-stad-te-ri> (e vizituar më 18 maj 2020).

³⁷ Uebfaqja e PD, 'Fondacioni për Liri dhe Demokraci.' Mund të gjendet në: <https://pd.al/flid/> (e vizituar më 17 maj 2020).

³⁸ Balkan Web, 'Forumi për Liri dhe Demokraci, Basha: Kemi nevojë për kultin e individit të lire.' Mund të gjendet në: <https://www.balkanweb.com/forumi-per-liri-dhe-demokraci-basha-kemi-nevoje-per-kultin-e-individit-te-lire/> (e vizituar më 17 maj 2020).

³⁹ Uebfaqja e PD, 'Fondacioni për Liri dhe Demokraci.' Mund të gjendet në: <https://pd.al/flid/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁴⁰ Lëvizja Socialiste për Integrim, 'Statuti'. Mund të gjendet në: <http://www.lsi.al/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁴¹ Intervistë me aktivistin e shoqërisë civile nga Shqipëria, e realizuar me telefon më 30 prill 2020

⁴² Transparency International, 'Mungesa e besimit publik në partitë politike dëmton demokracinë në Ballkan'. Mund të gjendet në: <https://www.transparency.org/en/press/lack-of-public-trust-in-political-parties-undermining-democracy-in-the-balk#> (e vizituar më 17 maj 2020).

Nga ana tjetër, në Serbi kohët e fundit janë bërë lëvizje përpara. Në vitin 2019 u krijua Fondacioni për Popullin dhe Shtetin Serb, si institucion i afërt i Partisë Progresive Serbe (PSP), aktualisht partia më e madhe politike në Serbi. Fondacioni për Popullin dhe Shtetin serb fokusohet në katër aktivitete kryesore: puna me të rinjtë, botime, kërkime shkencore dhe bashkëpunim ndërkombëtar. Kohët e fundit pas inagurimit të saj, drejtuesi i institucionit, i cili është gjithashtu pjesë e Bordit Kryesor të PPSH-së, shprehu falënderimet për Konrad Adenauer Stiftung (KAS) dhe vuri në dukje se fondacioni kishte për qëllim ndjekjen e parimeve të ngjashme në bashkëpunimin e tyre në të ardhmen.⁴³ Partitë tjera politike serbe nuk ende kanë krijuar fondacionet e tyre politike ende.

Ndryshe nga Shqipëria dhe Serbia, asnjë fondacion politik i afërt me partitë politike nuk është funksional në Mal të Zi, as Ligji për Financimin e Subjekteve Politike dhe Fushatave Politike⁴⁴ ose Ligji për Partitë Politike⁴⁵ nuk e rregullojnë përdorimin e fondeve publike për kërkime ose arsim. Siç do të shihet më poshtë, një situatë e ngjashme mund të gjendet në rastin e Kosovës. Nga ana tjetër, në Maqedoninë e Veriut Ligji për Qendrat e Kërkimit (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Ligji për Qendrat Kërkimore të Partive, 23/2013 me ndryshime dhe plotësime, 15/2015)⁴⁶ rregullon përkrahjen financiare

nga shteti për katër partitë politike me numrin më të madh të përfaqësuesve në Kuvend. Ky model ofron qartë ndihmë për partitë politike, veçanërisht ato më të mëdhatë, megjithatë i anashkalon edhe partitë me më pak vende në Kuvend. Për këtë qëllim, modeli paraqet disavantazh për partitë e vogla dhe të reja, të cilave u është hequr e drejta për të fituar subvencion për shkak të ulëseve të pakta në Kuvend.

Në përgjithësi, rajoni i Ballkanit Perëndimor është ende larg funksionimit të konsoliduar të fondacioneve politike kombëtare të afërta me partitë politike. Shqipëria duket se është përpara, ndërsa hapa përpara janë bërë në Serbi në vitin 2019. Maqedonia e Veriut jep një model interesant të subvencioneve shtetërore për qendrat kërkimore të partive politike, që është ekskluziv për katër partitë më të mëdha brenda Kuvendit. Për më tepër, fondacionet e jashtme politike kanë qenë në rajon që nga vitet 1990 dhe kanë krijuar bashkëpunim të ngushtë me partitë politike në tërë rajonin. Për këtë qëllim, fondacionet e huaja kanë qenë të dobishme në krijimin e fondacioneve në Shqipëri dhe Serbi vitet e fundit.

⁴³ ISTINOMER, 'SNS e themeloi fondacionin për popullin dh shtetin serb', 1 nëntor 2019. Mund të gjendet në: https://www.istinomer.rs/analize/sns-osnovala-fondaciju-za-srpski-narod-i-drzavu/?fbclid=IwAR1ACaH4YRM1s1ExjEIRe7kf_2mrGR7qZkYdGJoBKWzjP3y161CH5hzCuO8 (e vizituar më 17 maj 2020).

⁴⁴ Parlamenti i Malit të Zi. LIGJI PËR FINANCIMIN E SUBJEKTEVE POLITIKE DHE FUSHATAT ZGJEDHORE, 2014, i ndryshuar në vitin 2017. Mund të gjendet në: https://www.legislationline.org/download/id/7856/file/Montenegro_law_financing_political_entities_election_campaigns_2014_am2017_en.pdf

⁴⁵ Parlamenti i Malit të Zi. Ligji për partitë politike. Mund të gjendet në: https://www.legislationline.org/download/id/7857/file/Montenegro_law_political_parties_2004_am2011_en.pdf, 2004, i ndryshuar në vitin 2011. Mund të gjendet në: <https://www.legislationline.org/topics/country/57/topic/16>

⁴⁶ Parlamenti i Maqedonisë së Veriut. Ligji për qendrat kërkimore të partive, 2013 i ndryshuar në vitin 2015.

2.3

Nga kombëtar në transnacional: Fondacionet politike në nivelin Evropian

Rënia e komunizmit në fillimin e viteve 1990 hapi rrugën për ndryshime sizmike në institucionet politike anekënd shteteve të Evropës. Ndër të tjera, këto ndryshime u pasqyruan në punën e partive politike në nivelin evropian. Partitë politike evropiane u formuan në vitet 1970 si konfederata të partive kombëtare nga e gjithë Bashkimi Evropian (BE), përkatësisht Partia Popullore Evropiane (EPP), Partia e Socialistëve Evropianë (PES) dhe Federata e Partive Liberale dhe Demokratike (riemëruar ALDE në 2012). Por ideja e fondacioneve politike në nivelin e BE-së nuk ishte e institucionalizuar, kështu që nuk kishin person juridik.

Nën këtë dritë, në fillim të viteve 1990 fondacionet gjermane ishin në gjendje t'i nisnin fushatat për njohjen zyrtare të fondacionit politik si formë organizative në nivelin e BE-së.⁴⁷ Kjo ishte një ide e re që do ta zgjeronte punën e fondacioneve politike në horizonte të reja dhe do t'i rikonceptonte *raison d'être* e tyre, duke e mundur lëvizjen e tyre nga niveli kombëtar në atë ndërkombëtar.

Procesi i lobimit dha rezultate disa vjet më vonë, pasi fondacionet politike në nivelin Evropian u njohën nën dy nisma të ndryshme. Struktura e parë që e njohu statusin ishte Rrjeti Evropian i Fondacioneve Politike (ENoP) në 2006,

duke i bashkuar gati 70 organizata nga shtete të ndryshme evropiane. ENoP shërben si një "platformë e komunikimit dhe instrumentit të dialogut midis fondacioneve politike në Evropë dhe institucioneve të BE-së, si dhe aktorët e shoqërisë civile në fushat e promovimit të demokracisë, bashkëpunimit të zhvillimit dhe dialogut politik".⁴⁸ Rrjeti Evropian i Fondacioneve Politike financohet nga Komisioni Evropian (KE).

Një vit më vonë, në dhjetor 2007, Rregullorja (KE) Nr. 1524/2007 (që e ndryshon Rregulloren 2004-2003) që merrej me rregullimin e partive politike u ndryshua, duke mundur kështu krijimin e fondacioneve politike në nivelin Evropian.⁴⁹ Në Tetor 2014 u miratua Rregullorja (BE, EURATOM) Nr. 1141/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit për statutin dhe financimin e partive politike evropiane dhe fondacioneve politike evropiane.⁵⁰ Në Shtator 2017, Komisioni Evropian e miratoi një propozim për t'i ndryshuar rregullat për statutin dhe financimin e partive politike evropiane dhe fondacioneve politike evropiane, për t'i adresuar zbrazëtitat ekzistuese.⁵¹ Që nga viti 2016, partitë politike dhe fondacionet politike monitorohen nga Autoriteti për Partitë Politike Evropiane dhe Fondacionet Politike Evropiane.⁵² Partitë politike dhe fondacionet politike në nivelin evropian janë regjistruar nga ky autoritet, i cili gjithashtu mund të vendosë sanksione ndaj tyre. Mësimi kryesor është se fondacionet politike në nivelin Evropian kanë pasur interesim dhe rëndësi në rritje brenda BE-së vitet e fundit. Kjo mund të shihet nga aktet juridike që janë miratuar për rregullimin e funksionimit të tyre, por edhe krijimin e një institucioni të veçantë që merret ekskluzivisht me punën e tyre.

⁴⁷ Dakowska, Dorota. 'Fondacionet politike' në: Hélène Michel, Élisabeth Lambert Abdelgawad (Eds.), *Fjalor i aktorëve evropianë*, Bruksel, Larcier, 2015, f. 287-290.

⁴⁸ Uebfaqja e ENoP. 'Historia dhe Misioni'. Mund të gjendet në: <http://www.enop.eu/home/about/history-and-mission/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁴⁹ Komisioni Evropian. Rregullorja (BE) Nr. 1524/2007 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 18 datës nëntor 2007 e cila e ndryshon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 2004/2003 për rregulloret që i rregullojnë partitë politike në nivelin Evropian dhe rregullat lidhur me financimin e tyre. Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007R1524> (e vizituar më 17 maj 2020); Komisioni Evropian. Rregullorja (BE) Nr. 1524/2007 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 18 dhjetor 2007 e cila e ndryshon Rregulloren e Këshillit (KE) nr. 2004/2003 për rregulloret që i rregullojnë partitë politike në nivelin Evropian dhe rregullat lidhur me financimin e tyre. Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007R1524> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁵⁰ Komisioni Evropian. Rregullorja (BE, Euratom) Nr. 1141/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 22 tetorit 2014 për statutin dhe financimin e partive politike evropiane dhe fondacioneve politike evropiane. Mund të gjendet në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R1141> (e vizituar më 17 maj 2020); Komisioni Evropian.

⁵¹ Parlamenti Evropian. 'Partitë politike dhe fondacionet evropiane - Statuti dhe financimi'. Mund të gjendet në: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI%282018%29620198 (e vizituar më 17 maj 2020).

⁵² Uebfaqja e Parlamentit Evropian - 'Partitë politike dhe fondacionet politike në nivelin Evropian'. Mund të gjendet në: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/faq/3/political-parties-and-political-foundations-at-the-european-level> (e vizituar më 17 maj 2020).

Për më tepër, fondacionet politike në nivelin Evropian janë financuar nga BE që nga formimi i tyre. Në fazën e tyre fillestare, grantet e aksionit u akorduan nga Komisioni Evropian nën një pilot-projekt, për ta mundësuar procesin e fillimit. Nga ana tjetër, Parlamenti Evropian mori përsipër fondet që nga shtatori 2008 dhe tani jep grante vjetore operative. Ky grant mund t'i mbulojë deri në 90% të shpenzimeve të fondacionit. Përveç kësaj, fondacionet politike mund t'i gjenerojnë edhe resurset e tyre, nga burime si tarifatat e anëtarësimit dhe donacionet.⁵³

Pra, si duhet kuptuar konceptin e fondacioneve politike në nivelin evropian? Së pari dhe më e rëndësishmja, duhet të merret në konsideratë që këto subjekte të reja kanë status të veçantë juridik brenda institucioneve të BE-së dhe secila është e afërt me një parti evropiane (partitë politike që funksionojnë në Parlamentin Evropian). Atyre u është dhënë për detyrë që t'u ndihmojnë partive politike në nivelin Evropian në aktivitetet e tyre duke punuar me qytetarët për ta shtuar informimin për çështje politike dhe qytetare, dhe duke forcuar besimin në institucionet e BE-së. Ato gjithashtu mund t'i bashkojnë fondacionet politike kombëtare nga shtetet evropiane, zakonisht nga e njëjta parti evropiane, për t'u rrjetëzuar dhe diskutuar çështje bashkëkohore në marrëdhëniet me BE-në. Për më tepër, ato prodhojnë gjetje kërkimore që i drejtohen partisë së tyre të afërt. Bazuar në ideologji dhe vlera të ngjashme që i përkrahin, kanë arritur ta krijojnë një rrjet të fortë bashkëpunimi me fondacione që veprojnë në nivelin e vendit, institucionet e BE-së, organizatat e shoqërisë civile dhe qytetarët. Për këtë qëllim, fushëveprimin i punës së tyre është shumë i ngjashëm me fondacionet politike në nivel kombëtar, megjithatë përbërja e tyre dhe fusha e lojës ndryshojnë plotësisht. Më poshtë, përshkruhen fondacionet aktuale politike evropiane, së bashku me profilin e tyre ideologjik dhe orientimet kryesore (sipas rendit alfabetik).

⁵³ Po aty.

⁵⁴ Idetë për Evropën, 'Prezantim'. Mund të gjendet në: <https://ideasforeurope.eu/about-us/presentation/> (e vizituar më 17 maj 2020).

Fondacioni Coppieters (dikur Qendra Maurits Coppieters)

Fondacioni Coppieters u krijua dhe u njoh nga BE në 2007. Ajo është e lidhur me Aleancën e Lirë Evropiane (EFA). Për sa i përket fushëveprimit të mbuluar, ai ka një listë mjaft specifike të temave, duke hedhur në ballë tema të tilla si diversiteti kulturor dhe gjuhësor, vetëvendosja, reforma shtetërore dhe kushtetuese, proceset e shtetësisë etj. Fondacioni i jep një theks pakicave dhe të drejtave themelore të njeriut, si dhe kombeve pa shtet. Në fakt, kjo mund të vërehet edhe në organizatat e saj anëtare, si: Këshilli Kombëtar Hungarez i Transilvanisë (HNCT), Fondacioni Galiza Semper (FGS), Instituti Kurd i Brukselit, Asociacioni Shteti i Lirë i Rijekës (FSRA) etj.

Ndër të tjera, qëllimet e fondacioneve përcaktohen si më poshtë: për të vëzhguar, analizuar dhe ngritur vetëdijen për çështje të tilla si parimi i subsidiaritetit, të drejtat e pakicave, e drejta për vetëvendosje, vlerat demokratike, drejtësia sociale, qëndrueshmëria dhe barazia gjinore; të kontribuojë në debatin mbi çështjet e politikave publike evropiane; të shndërrojë njohuritë shkencore në fushat e shkencës politike, ekonomisë, sociologjisë, filozofisë dhe historisë në koncepte dhe ide politikisht të rëndësishme dhe të përdorshme, si në sferën institucionale, ashtu edhe jashtë institucioneve evropiane; për të mbledhur dhe menaxhuar informata për funksionimin dhe historinë e të gjitha lëvizjeve kulturore, rajonale dhe kombëtare në Evropë.⁵⁴

Forumi Liberal Evropian (ELF)

Forumi Liberal Evropian gjithashtu i përket valës së parë të fondacioneve politike që u regjistruan dhe u vendosën në nivelin Evropian në 2007. Është i afërt me Partinë Aleanca e Liberalëve dhe Demokratëve për Evropën (ALDE). Ka një rrjet prej 46 organizata anëtare. Ndër të tjera, qëllimet më të rëndësishme të fondacionit janë: të shërbejë si kornizë për fondacionet politike kombëtare,

qendrat e mendimit, rrjetet dhe akademikët dhe personalitetet udhëheqëse liberale për të punuar së bashku në nivelin evropian; të zhvillojë marrëdhënie të ngushta pune me dhe ndërmjet anëtarëve të tij, Grupit të tyre parlamentar kombëtar të Partisë ALDE në Parlamentin Evropian, grupeve dhe aleancave liberale, demokratike dhe reformuese në forume të tjera ndërkombëtare dhe Liberal International dhe organizata rinore të Partisë ALDE; vëzhgon, analizon dhe kontribuon në debatin për çështjet e politikave publike evropiane dhe procesin e integritimit evropian, përmes edukimit, trajnimit, hulumtimit dhe promovimit të qytetarisë aktive brenda BE-së, veçanërisht në lidhje me evropianët e rinj; informon publikun dhe e përfshinë në ndërtimin e një demokracie të bashkuar evropiane; përkrahë dhe bashkësponsorizon konferenca dhe seminare evropiane si dhe studime për çështje të tilla ndërmjet palëve të lartpërmendura.⁵⁵

Fondacioni për Studime Progresive Evropiane (FEPS)

Fondacioni për Studime Progresive Evropiane u krijua në vitin 2008 si fondacion politik i nivelit Evropian, i lidhur me Partinë e Socialistëve Evropianë (PES) dhe Grupin e Aleancës Progresive të Socialistëve dhe Demokratëve në Parlamentin Evropian (S&D). Megjithatë, ai zyrtarisht u regjistrua si fondacion politik evropian brenda BE në 2017.⁵⁶ Ka selinë në Bruksel. Ndër të tjera, ai synon të prodhojë studime për tema specifike politike; organizojë konferenca, seminare dhe punëtori; publikojë dhe shpërndajë botime që promovojnë punën e FEPS; dhe të organizojë trajnime të ndryshme.

Fondacioni i Gjelbër Evropian (GEF)

Fondacioni i Gjelbër Evropian (GEF) u themelua në vitin 2008.⁵⁷ Është i afërt me Partinë e Gjelbër e Evropës dhe Grupin e Gjelbër në Parlamentin Evropian (PE). Siç mund të vihet re lehtë, fondacioni është i përkushtuar frymës së ideve politike të Gjelbër. Ndër të tjera, ai synon ta promovojë angazhimin e qytetarëve në politikë për demokraci më të fortë pjesëmarrëse, t'i lehtësojë diskutimet jo vetëm brenda Partisë së Gjelbër, por edhe më gjerë, duke synuar kështu 'ta mbyllë hendekun ndërmjet aktivizmit në nivelin kombëtar dhe vendimeve që janë marrë në nivelin Evropian duke koordinuar një rrjet të gjallë'.⁵⁸ Ai e ndan punën e vet në shtyllat vijuese: studim dhe debat; krijimi i kapaciteteve dhe programet e rrjetëzimit.⁵⁹

Instituti i Demokratëve Evropian (IED)

Instituti i Demokratëve Evropian (IED) është i afërt me Partinë Demokratike Evropiane (EDP). Ajo u themelua në vitin 2007 dhe ka selinë në Bruksel. Përveç lidhjes së saj me EDP, fondacioni është përqendruar në nxitjen e besimit të qytetarëve ndaj institucioneve evropiane dhe të mundësojë një kuptim më të mirë të qytetarëve për politikën evropiane me qëllim të forcimit të besimit të qytetarëve në strukturat e BE-së. Me pak fjalë, fondacioni synon përkrahjen për EDP bazuar në dy shtyllat vijuese: organizimin e ngjarjeve, seminareve dhe konferencave; dhe punën e vazhdueshme si qendër kërkimore, duke ofruar kështu dokumente të politikave dhe duke botuar studime.⁶⁰

⁵⁵ Forumi Liberal Evropian, 'Statuti', në dispozicion në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/d196a453-64b9-4b9b-b37a-56a401f8b94e/02_Statutes_in_English_ELF.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁵⁶ Autoriteti për Partitë Politike Evropiane dhe Fondacionet Politike Evropiane, 'Vendimi i Autoritetit për partitë politike evropiane dhe fondacionet politike evropiane të 31 gushtit 2017 për ta regjistruar Fondacionin për Studime Progresive Evropiane', në Fletoren Zyrtare të Bashkimit Evropian, Dhjetor 2017. Mund të gjendet në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/bb3c6bfb-1819-4929-9ce5-41edb1d28530/00_Decision_2017_08_31_FEPS_EN.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁵⁷ Fondacioni i Gjelbër Evropian, 'Statuti', 2010 (i modifikuar). Mund të gjendet në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/1540b32c-42dc-4079-9490-1f0244971402/02_Statutes_as_of_16_June_2017_English_GEF.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁵⁸ Uebfaqja e Fondacionit të Gjelbër Evropian, 'Çka është GEF?' Mund të gjendet në: <https://gef.eu/about-gef/who-we-are/what-is-gef/> (e vizituar më 2020).

⁵⁹ Uebfaqja e Fondacionit të Gjelbër Evropian, 'Programi i punës' Mund të gjendet në: <https://gef.eu/about-gef/what-we-do/work-programme/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶⁰ Uebfaqja e Institutit të Demokratëve Evropian, 'Prezantimi - Objektivat e Përgjithshëm të IED'. Mund të gjendet në: <https://www.iedonline.eu/about/> (e vizituar më 17 maj 2020).

Fondacioni L'Association Identité et Démocratie (më parë 'Fondation pour une Europe des Nations and des Libertés')

Fondacioni për Evropë të Lirive dhe Demokracisë (FELD) ishte fondacion politik i Lëvizjes për një Evropë të Kombeve dhe Lirisë (MENF) nga 2014 deri në 2019. Sidoqoftë, në vitin 2019, MENF u ri-emërtua në Partinë e Identitetit dhe Demokracisë (IDP) dhe e njohu L'Association Identité et Démocratie- Fondation si partnerin e saj zyrtar të afërt. Informatat për punën dhe aktivitetet e L'Association Identité et Démocratie- Fondation janë të pakta. Megjithatë, për sa i përket profilit të tij ideologjik, mund të vihet në dukje se që nga formimi i saj Partia MENF/Identiteti dhe Demokracia, është bërë e njohur për retorikën e saj anti-imigrantëve, duke kundërshtuar idenë e një supershteti të BE-së, duke kundërshtuar zgjerimin e BE-së, duke e vendosur fortë theksin në koncepte të tilla si identiteti dhe sovraniteti, duke qenë gjithashtu kritik për funksionimin e BE-së.⁶¹

Drejtimi i ri - Fondacioni për Reformën Evropiane (FER)

Drejtimi i ri - Fondacioni për Reformën Evropiane (FER) është zyrtarisht i afërt me Aleancën e Konservatorëve dhe Reformistëve në Evropë (ACRE). Ajo është me seli në Bruksel, Belgjikë dhe është themeluar në vitin 2009 nga Margaret Thatcher me qëllim që të shërbejë si një intelektuale e Konservatorizmit Evropian.⁶² Të dyja, partia politike e Aleancës së Konservatorëve dhe Reformistëve në Evropë dhe qendrat e mendimit e lidhur janë inkuadruar si një domosdoshmëri për reforma brenda BE-së. Në fakt, edhe vetë emri i fondacionit supozon se duhet të merret një drejtim i ri. Disa nga detyrat kryesore të FER të përmendura në statutin e tij janë: sigurimi i vendimmarrësve dhe udhëheqësve të opinioneve me mundësi të efektshme të

politikave; vrojtim, analizë dhe kontribut në debatin për çështjet e politikave publike evropiane dhe procesin e integritit evropian; zhvillim i bashkëpunimit për të promovuar demokracinë, përfshirë në shtetet e treta; zhvillim i aktiviteteve të lidhura me çështje të politikës publike evropiane, si organizimi dhe mbështetja e seminareve, trajnimeve, konferencave dhe studimeve.⁶³

Sallux

Sallux është qendra zyrtare e mendimit e Lëvizjes Politike Kristiane Evropiane (ECPM). Duke pasur parasysh se është i afërt me lëvizjen politike të krishterë, vlerat që Sallux i ndjek prirjen të kenë prapavijë të fortë biblike në ligjërimin e saj politik.⁶⁴ Ai u themelua në vitin 2010 por filloi të marrë fondin e Parlamentit Evropian në 2011. Konceptet tjera të Sallux lidhen me ekonominë, shoqërinë, lirinë, mjedisin dhe problemet globale.

Transform! Europe

Transform! Europe është një rrjet prej 38 organizatave evropiane dhe është i afërt me Partinë e së Majtës Evropiane (EL). Ai gjendet në Vjenë dhe është themeluar në vitin 2007.⁶⁵ Vlerat themelore të fondacionit janë drejtësia shoqërore dhe barazia midis popujve. Transform! Europe punon për ta luftuar, siç përcaktohet nga përshkrimi, "ideologjinë nacionaliste, fundamentiste, raciste dhe mi-sogjeniste që kanë lindur me rritjen e partive të ekstremit të djathtë dhe kanë arritur të depërtojnë në qendër të shoqërive tona".⁶⁶ Nën këtë dritë, përmes veprimtarive dhe rrjetit të saj, fondacioni e identifikon veten si një forcë reformuese brenda Evropës, por edhe më gjerë.

⁶¹ Uebfaqja e Identitetit dhe Demokracia, 'Rreth nesh'. Mund të gjendet në: <https://identityanddemocracy.eu/about-us/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶² Uebfaqja e Drejtimi i Ri, 'Faqja e parë'. Mund të gjendet në: <https://www.newdirection.online> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶³ Drejtimi i Ri, 'Statuti'. Mund të gjendet në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/3c3158c3-a64a-448e-873d-1e632e8bfe2a/02_Statutes_ND.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶⁴ Uebfaqja e Salux, 'Temat tona'. Mund të gjendet në: <https://sallux.eu/our-topics.html> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶⁵ Transform Europe, 'Statute'. Mund të gjendet në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/ec69fde2-21c0-4203-a83a-dc11d3834c16/07_Administrative_information_TE.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶⁶ Uebfaqja e Transform Europe, 'Rreth nesh'. Mund të gjendet në: <https://www.transform-network.net/en/about-us/> (e vizituar më 17 maj 2020).

Qendra Wilfried Martens për Studime Evropiane (WMCES)

Qendra Wilfried Martens për Studime Evropiane (WMCES) është themeluar në vitin 2007 si qendër zyrtare e mendimit të Partisë Popullore Evropiane (EPP). Që nga viti 2014 fondacioni e mban emrin e politikanit belg Wilfried Martens i cili ishte themeluesi i fondacionit dhe shërbeu si President i EPP deri në vdekjen e tij. Ai mban partneritet me mbi 40 fondacione politike ose qendra të mendimit nga shtete të ndryshme të BE-së, si Gjermania, Greqia, Spanja, Suedia etj. Pjesa më e madhe e këtyre organizatave janë të afërta me partitë anëtare të EPP. Sipas statutit të tij, objektivat kryesore të qendrës janë: të kontribuojnë në debatin e përparësive të politikave të BE-së; të organizojë dhe përkrahë seminare, trajnime, konferenca dhe publikime mbi tema të rëndësishme evropiane; të bashkëpunojë me akademikë, gazetarë, ekspertë dhe opinionistë, si dhe me qendra dhe institute të pavarura; t'i shfrytëzojë të gjitha mjetet e mundshme për t'i shpërndarë rezultatet e veprimtarive të tij.⁶⁷

Përkundër ndryshimeve ekzistuese në temat e përfshira,

mund të jetë e lehtë të vihet re se puna e fondacioneve politike në nivelin Evropian ka disa ngjashmëri të forta. Për shembull, aktivitetet e tyre janë fokusuar kryesisht në kërkime, edukim politik ose qytetar për qytetarët, trajnime të ndryshme, duke e lehtësuar debatin brenda (edhe pse jo vetëm) BE-së. Në përgjithësi, kanë qenë vetëm 13 vjet prej kur njihen si subjekte me personalitet të veçantë juridik, megjithatë, fondacionet politike në nivelin Evropian kanë arritur të bëhen aktorë të rëndësishëm në debatin politik evropian.

Një veçori tjetër e përbashkët është premisa në të cilën veprojnë, domethënë: angazhimi politik i qytetarëve është thelbësor për mbajtjen e strukturave demokratike të shëndetshme. Nën këtë dritë, puna e tyre për informimin e qytetarëve, apo krijimin e urës në komunikimin e tyre me partitë politike vlerësohet me shumë rëndësi për të gjitha fondacionet. Nga ana tjetër, rekomandimet e tyre të politikave tani kanë ndikim real jo vetëm në pozicionimin e partive të tyre të afërta, por edhe në vendimet, rregulloret dhe zgjedhjet e politikave të institucioneve të BE-së.

Fondacioni politik	Partia e afërt	I themeluar
Fondacioni Coppieters (dikur Qendra Maurits Coppieters)	Aleanca e Lirë Evropiane	2007
Forumi Liberal Evropian	Partia Aleanca e Liberalëve dhe Demokratëve për Evropën	2007
Fondacioni për Studime Progressive Evropiane	Partia e Socialistëve Evropianë	2008
Fondacioni i Gjellbër Evropian	Partia e Gjellbër e Evropës	2008
Instituti i Demokratëve Evropian	Partia Demokratike Evropiane	2007
L'Association Identité et Démocratie/ Fondation pour une Europe des Nations et des Libertés	Partia Identiteti dhe Demokracia / Lëvizja për një Evropë të Kombeve dhe Lirisë	2019/ 2014
Drejtimi i ri - Fondacioni për Reformën Evropiane	Aleanca e Konservatorëve dhe Reformistëve në Evropë	2009
Sallux	Lëvizja Evropiane Politike Kristiane	2010
Transform Europe	E majta Evropiane	2007
Qendra Wilfried Martens për Studime Evropiane	Partia Popullore Evropiane	2007

⁶⁷ Qendra Wilfried Martens për Studime Evropiane, "Statuti" Mund të gjendet në: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/089d19f5-4d08-488b-80f2-81bb-1886cec4/02_Statutes_WMCES.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

2.4 Sfidat në lidhje me fondacionet politike

Një sfidë e vazhdueshme që ka të bëjë me funksionimin e fondacioneve politike ka të bëjë me rregulloret financiare. Këtu mund të përmenden dy aspekte, së pari legjitimiteti i financimit publik për fondacionet politike që janë të afërta me një parti të caktuar politike, dhe së dyti transparenca financiare në raport me donacionet private. Edhe pse përfitimet e fondacioneve politike kanë qenë të shumta në shumë nivele, afërsia e tyre me partitë politike gjithashtu është vlerësuar si problematike, veçanërisht në lidhje me marrjen e fondeve publike.

Lidhur me këtë të fundit, çështja e financimit publik për fondacionet politike ka qenë një pikë e rëndësishme e debatit në Gjermani. Siç u përmend më herët, fondacionet politike në Gjermani financohen pothuajse tërësisht nga shteti. Duke kundërshtuar këtë praktikë, më 31 janar 1983, në emër të Partisë së Gjelbër gjermane, firma e avokaturës nga Berlioni Schily, Becker, Geulen parashtroi padi pranë Gjykatës Kushtetuese të Gjermanisë duke kundërshtuar këtë praktikë.⁶⁸ Partia e Gjelbër i konsideroi fondet publike për fondacionet, si fonde të nënkuptuara që i dedikohen nevojave të partive politike. Për më tepër, ata gjithashtu argumentuan se fondet ishin në dispozicion vetëm për partitë politike në kuvend, prandaj partitë nuk po trajtohen në mënyrë të barabartë.⁶⁹

Në vitin 1986, Gjykata Kushtetuese vendosi që funk-

sionimi i fondacioneve ishte bërë në përputhje me kushtetutën, duke pasur parasysh që ata mbështesin pavarësinë e nevojshme nga partitë politike të afërta. Aktvendimi vuri në dukje se praktikisht partitë politike dhe fondacionet gjermane ishin plotësisht të ndara. Kjo shënoi një moment të rëndësishëm në historinë e fondacioneve politike, jo vetëm në Gjermani, por ndoshta edhe në kontekste tjera. Ai krijoi një mundësi për t'i kuptuar më mirë fondacionet politike nga pikëpamja juridike, si në nivelin konceptual, ashtu edhe në atë praktik. Ai vuri në dukje se fondet publike nuk shkaktonin shkelje të Kushtetutës, për sa kohë që fondacionet politike vepronin në mënyrë të pavarur nga partitë politike në praktikë. Kjo pavarësi mund të kategorizohet në tre nivele: juridike, financiare dhe funksionale.

Pas kësaj, Presidenti i atëhershëm i Gjermanisë Richard von Weizsäcker e caktoi një Komision të ekspertëve të pavarur, me qëllim të monitorimit të financimit të partive politike në Gjermani. Për më tepër, Komisioni mori në konsideratë edhe subvencionet publike për fondacionet politike të afërta me partitë politike.⁷⁰ Komisioni vuri në dukje se fondacionet politike ishin element i rëndësishëm i kulturës politike të Gjermanisë dhe se financimi i tyre është në interes të publikut.⁷¹ Nën këtë dritë, subvencionet publike për fondacionet u panë si të dobishme për shoqërinë në tërësi. Komisioni gjithashtu dha disa rekomandime për modifikime në punën e fondacioneve politike.

Në përgjigje të kësaj, në vitin 1998 një letër e përbashkët e nënshkruar u kumtua publikisht nga fondacionet politike. Në këtë letër fondacionet informuan publikun për punën e tyre brenda Gjermanisë dhe jashtë saj, si dhe shprehën përkushtim për t'i respektuar rregulloret e Komisionit.⁷² Në përgjithësi, aspekti i financimit publik të fondacioneve politike ka qenë një

⁶⁸ Uebfaqja e Fondacionit Heinrich Böll, 'Historia e fondacioneve të gjelbra'. Mund të gjendet në: <https://www.boell.de/en/navigation/history-3748.html> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁶⁹ Po aty

⁷⁰ Mohr, Alexander. 'Fondacionet politike gjermane si aktorë në asistencën për demokraci.' Universal-Publishers, 2010⁷¹ Po aty

⁷¹ Po aty

⁷² Fondacionet Politike Gjermane, 'Deklaratë e përbashkët për financimin shtetëror të fondacioneve politike,' 1998. Mund të gjendet në: <https://www.kas.de/en/gemeinsame-erklaerung-zur-staatlichen-finanzierung-der-politischen-stiftungen>, (e vizituar më 17 maj 2020).

pikë e rëndësishme debati në Gjermani, por edhe në shumë shtete.

Një sfidë tjetër që ka të bëjë me funksionimin e fondacioneve politike ka të bëjë me donacionet private. Zakonisht fondacionet politike mund ta marrin pjesë të fondeve të tyre përmes donacioneve private. Sidoqoftë, nivelet maksimale të transparencës dhe kontrollit janë të detyrueshme, për të siguruar se financimi i fondacioneve politike nuk përmban asnjë lidhje me aktivitetet e partisë politike të afërt. Çështjet në lidhje me financimin e partive politike janë evidentuar në shumë shtete, veçanërisht, edhe pse jo vetëm, në demokracitë me të meta, ku fondacionet politike mund ta ofrojnë një rrugë për t'i anashkaluar kufizimet ligjore në financimin e partive politike. Për këtë qëllim, debatet për mënyrën e adresimit të zbrazëtirave ligjore me qëllim të financimit dhe shpenzimeve transparente janë duke vazhduar. Për ilustrim, një raport i GRECO-së për Spanjën në 2015 paralajmëron "donacionet e korporatave dhe donacionet e pakufizuara nga individë, zakonisht të ndaluara, mund të kanalizohen përmes këtyre subjekteve të afërta dhe më pas të përdoren për ta financuar aktivitetin e partisë politike".⁷³ Përveç shqyrtimit të hollësishëm, kufizimi i donacioneve private me ligj mund të shërbejë si një mënyrë për të imponuar kontroll të rreptë mbi donacionet private për fondacionet.

Në përgjithësi, si fondet publike ashtu edhe ato private të fondacioneve politike kanë prodhuar debate juridike, siç u ilustruan edhe me çështjet e Gjermanisë dhe Spanjës. Shtetet e ngjashme me gjasë përballen me sfida të tilla. Prandaj, kërkohen dispozita të rrepta ligjore për të siguruar se fondacionet politike janë plotësisht të pavarura nga partitë politike të afërta, por gjithashtu se ka transparencë të plotë për burimet e të ardhurave dhe shifrat e shpenzimeve të tyre.

⁷³ GRECO, 'Transparenca e Financimit të Partive' Shtesa e Dytë në Raportin e Dytë të Pajtueshmërisë për Spanjën, 2015, f. 13. Mund të gjendet në: <https://rm.coe.int/16806cac21> [e vizituar më 17 maj 2020].

3

Partitë politike në Kosovë

Republika e Kosovës ka një histori të shkurtër të sistemit shumëpartiak që shtrihet në një periudhë prej afro 30 vjet. Kjo fillon kur Republika Socialiste Federative e Jugosllavisë bëri hap përpara dhe njohu pluralizmin politik në 1989, duke lejuar që partitë politike të themelohen në tërë rajonin. Si në shtetet e tjera fqinje, partitë politike filluan të formohen edhe në Kosovë, për këtë qëllim gjatë viteve 1990 u krijuan rreth 15 parti politike.⁷⁴ Megjithëse ky është një numër relativisht i lartë, Lidhja Demokratike e Kosovës (LDK) ishte padyshim partia më e madhe për sa i përket përkrahjes dhe anëtarësisë.

Për më tepër, pluralizmi që lindi, ishte larg nga të zakonshmit, pasi po organizohej nën masa të rrepta të represionit nga Qeveria serbe. Kosova e kishte Kuvendin paralel dhe mbajti zgjedhje kombëtare në 1992 dhe 1998, megjithatë jeta politike u zhvillua në rrethana të pazakonta, pasi institucionet e Qeverisë së Serbisë ishin plotësisht funksionale. Si pasojë, vendimmarrja dhe politikëbërja në ato vite ishin të kufizuara seriozisht për partitë politike, siç ishte edhe procesi i zbatimit nga institucionet paralele në terren.

Ndërsa partitë politike formuan strukturat dhe anëtarësimin e tyre, për shkak të kontekstit në të cilin vepruan, funksionimi i tyre i përditshëm kishte dallime të dukshme në partitë politike në rajon dhe më gjerë. Një nga pasojat kryesore që ka prodhuar funksionimi në sistemin paralel është dobësimi

apo përjashtimi i pozicionimit ideologjik. Narracioni i pavarësisë ishte i gjithëpranishëm në diskursin politik të të gjitha partive, përkundër faktit se kishte mosmarrëveshje për instrumentet që duhen ndjekur për arritjen e saj. Nën këtë dritë, situata politike dhe sociale lejoi pak hapësirë për zhvillimin e debateve të shëndetshme ideologjike ndër-partiake dhe brenda partiake në Kosovë.

Pas vitit 1999, krijimi i misionit të UNMIK-ut mundësoi krijimin e një sistemi të ri institucional dhe juridik. Disa parti, përkatësisht LDK, ishin rrjedhojë e ndryshimit të sistemeve. Nga ana tjetër, u krijuan disa parti të reja politike. Kështu Partia Demokratike e Kosovës (PDK) dhe Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës (AAK) u krijuan nga trashëgimia e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK). Partitë politike nga pakicat u inkurajuan gjithashtu të hyjnë në sistemin politik. Pas një dekade të trazuar në vitet 1990, kishte lindur një fushë e re loje.

Sidoqoftë, edhe pse u mbajtën zgjedhjet, dhe zyrtarët publik të Kosovës u zgjedhën t'i drejtonin institucionet, UNMIK ishte akoma organi më i lartë drejtues në të gjitha degët e pushtetit, përkatësisht legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor. Prandaj, megjithëse shtrirja dhe roli i partive politike në Kosovë gëzuan rritje të konsiderueshme në krahasim me dekadën e kaluar, aftësia e partive politike në formësimin e rezultatit të politikëbërjes ishte përsëri subjekt i kufizimeve ligjore dhe institucionale nga një autoritet më i lartë.

Në fakt, Tansey vëren se për ta ruajtur paqen midis fraksioneve politike në Kosovë, UNMIK kishte ndërhyrë në konkurrencën ndërmjet partive politike, dhe në të njëjtën kohë ishte përfshirë edhe në formimin e koalicionit pas zgjedhjeve.⁷⁵ Vështruar parë nga një këndvështrim më i gjerë, fokusi krye-

⁷⁴ Grupi Ndërkombëtar i Krizës. 'Unifikimi i Fraksioneve Kosovare: Rruga Përpara', 1999. Raporti i GNK për Ballkanin nr. 58, Bruksel - Tiranë, f. 3.

⁷⁵ Tansey, Oisín. 'Regjim-ndërtimi: Demokratizimi dhe administrata ndërkombëtare'. Oxford University Press, 2009.

sor i UNMIK-ut në periudhën pas konfliktit si mision ndërkombëtar ishte ruajtja e paqes dhe ndërtimi i paqes, në vend të demokratizimit të partive politike. Nën këtë dritë, organizimi ndër-partiak dhe reformat u panë si sekondare.⁷⁶ Me qëllim të ruajtjes së paqes dhe sigurisë, UNMIK-u ndoqi një strategji të ndërveprimit të gjerë me krerët e partive politike.⁷⁷ Në skemën madhore të gjërave, partitë politike në Kosovë vlerësoheshin si një mjet për të arritur qëllimin më të lartë: stabilitetin. Këto dy aspekte, përkatësisht përgjegjësitë e kufizuara për politikëbërje dhe vendimmarrje dhe fokusi kryesor i UNMIK-ut për të bashkëvepruar me partitë politike për sa kohë që ruhet paqja, kanë luajtur një rol të rëndësishëm thelbësor në profilin e tyre, organizimin dhe mentalitetin e tyre.

Periudha e UNMIK-ut mori fund kur Kosova shpalli pavarësinë në vitin 2008. Kjo prodhoi shndërrime të rëndësishme në sistemin politik të Kosovës, sa i përket kornizës ligjore dhe institucionale. Zhvillimi kyç ishte ulja e kompetencave të UNMIK-ut në institucionet e Kosovës, e cila nga ana tjetër kontribuoi në rritjen e rolit të partive politike në procesin e politikëbërjes dhe vendimmarrjes në institucione. Në përgjithësi, partitë politike të Kosovës përfituan nga realiteti i ri i pavarësisë, duke zgjeruar ndikimin e tyre, duke fituar përgjegjësi të reja politike dhe duke përmirësuar statusin e tyre.

Megjithatë, ndërsa sistemi kishte ndryshuar, partitë politike ende kishin ruajtur substancën e tyre thel-

bësore. Në këtë drejtim, periudhat e sistemit paralel në vitet 1990 dhe UNMIK 1999-2008 imponuan kërkesa të kufizuara për politikëbërje dhe vendimmarrje për partitë politike, edhe pse ishin pjesë e institucioneve të Kosovës. Prandaj, për ta kuptuar funksionimin aktual të partive politike është e rëndësishme të jesh i vetëdijshëm për faktorët historikë që formësuan sjelljen e tyre. Kjo trajektore e pazakontë mund të ketë kontribuar edhe në shkaktimin e besimit të tepërt në bashkësinë ndërkombëtare ose ndihmë teknike nga jashtë, edhe në periudhën pas pavarësisë.⁷⁸ Kjo është një pikë e rëndësishme, pasi duke abstenuar nga procesi i hartimit të politikave, partitë politike në Kosovë (siç do të shihet më poshtë) kanë lënë pas dore krijimin e bashkëpunimit me qendrat kërkimore që do të udhëzonin në vendimet e tyre të politikave të bazuara në prova.

Përveç aspektit historik, për ta kuptuar më mirë funksionimin e partive politike duhet të vlerësohet baza ligjore. Aktualisht, funksionimi i partive politike në Kosovë është rregulluar me Ligjin për financimin e partive politike në Kosovë.⁷⁹ Ndryshimi i këtij ligji ishte planifikuar për vitin 2019, megjithatë u shty për shkak të fushatës së protestave nga shoqëria civile. Kundërshtimi i OShC-ve u bazua në arsyetimin se projektligji i propozuar ishte subjekt i një numri të dispozitave që shkelin standardet e BE-së që rregullojnë punën e partive politike.⁸⁰ Përveç këtij ligji, dokumentet e UNMIK-ut, siç është Rregullorja 2000/16 për Regjistrimin dhe Funksionimin e Partive Politike në Kosovë (e ndryshuar në 2002)⁸²

⁷⁶ Beha, Adem. 'Mes Stabilitetit dhe Demokratizimit: Zgjedhjet, Partitë Politike dhe Demokracia brenda-partiake në Kosovë'. FES dhe CPC, 2017.

⁷⁷ Po aty.

⁷⁸ Intervistë me zyrtarin e PDK-së, e realizuar me telefon më 29 prill 2020.

⁷⁹ Kuvendi i Kosovës. LIGJI NR. 04/L-058 PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E LIGJIT NR. 03/L-174 PËR FINANCIMIN E SUBJEKTEVE POLITIKE. Mund të gjendet në: <http://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2795> [e vizituar më 17 maj 2020].

⁸⁰ Kallxo, 'Shoqëria civile kundërshton me protestë projekt-ligjin për subjektet politike', June 2019. Mund të gjendet në: <https://kallxo.com/shkurt/shoqeria-civile-kundershton-me-proteste-projekt-ligjin-per-subjektet-politike/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁸¹ UNMIK. RREGULLORE NR. 2000/16 PËR REGJISTRIMIN DHE VEPRIMIN E PARTIVE POLITIKE NË KOSOVË, March 2000. Mund të gjendet në: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/03albanian/A2000regs/RA2000_16.htm (e vizituar më 17 maj 2020).

⁸² UNMIK. RREGULLORE NR. 2002/8 PER NDRYSHIMIN E RREGULLORES SË NDRYSHUAR TË UNMIK-ut MBI REGJISTRIMIN DHE VEPRIMIN E PARTIVE POLITIKE NË KOSOVË, prill 2000. Mund të gjendet në: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/03albanian/A2002regs/RA2002_08.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

dhe urdhri administrativ për zbatimin e kësaj rregulloreje, megjithëse në dyshim, mbetet në fuqi.⁸³ Baza ligjore e epokës së UNMIK-ut, megjithëse ende në fuqi, nuk përbën kornizën kryesore ligjore në Kosovë. Përkundrazi, legjislacioni pas pavarësisë përbën kornizën ligjore që duhet të respektohet nga qytetarët dhe institucionet. Sidoqoftë, kufizimet ligjore për sa i përket punës së partive politike në Kosovë janë të pakta, me mungesë të një ligji specifik për partitë politike, një ligj mjaft i thjeshtë për financimin e partive politike. Për më tepër, autoriteti për regjistrimin e partive politike, Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), e ka nxjerrë një rregullore për regjistrimin dhe funksionimin e partive politike.⁸⁴ Përmbajtja e dokumentit rregullon atë çka në fakt duhet të rregullohet me ligj të miratuar në Kuvend, si në shumicën dërrmuese të shteteve. Nën këtë dritë, ekziston një tejkallim i rolit nga Komisioni, i cili duhet të rregullohet me përmirësimin e kornizës ligjore për funksionimin e partive politike, duke adresuar kështu boshllëqet ekzistuese.

⁸³ UNMIK, URDHËRESË ADMINISTRATIVE NR. 2000/11- ZBATIM I RREGULLORES SË UNMIK-UT NR. 2000/16 MBI REGJISTRIMIN DHE PUNËN E PARTIVE POLITIKE NË KOSOVË, MAY 2000. Mund të gjendet në: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/03albanian/A2000ads/ADA2000_11.htm (e vizituar më 17 maj 2000).

⁸⁴ Komisioni Qendror Zgjedhor, 'Rregullën Nr. 01/2013 Për Regjistrimin dhe Veprimin e Partive Politike', 2013. Mund të gjendet në: <http://kqz-ks.org/wp-content/uploads/2018/01/KQZ-Rregulla-01-2013.pdf> (e vizituar më 17 maj 2020).

3.1

Fondacionet politike: Gjendja e tanishme

Asnjë parti politike në Kosovë nuk është e afërt me asnjë fondacion të brendshëm politik jashtë strukturave të partisë, për qëllime të kërkimit të politikave dhe edukimit. Me këtë, Kosova ka spektër mjaft të larmishëm të organizatave të shoqërisë civile, të cilat gjithashtu zgjerojnë bashkëpunimin me partitë politike në sfera të ndryshme, për shembull në rekomandimin e politikave ose nxitjen e debatit publik. Në këtë dritë, bashkëpunimi ndërmjet partive politike dhe organizatave të shoqërisë civile është i rëndomtë, megjithatë, deri më tani asnjë parti politike nuk ka vendosur që të krijojë bashkëpunim me një fondacion politik të afërt.

Nga ana tjetër, partitë politike në Kosovë gjithashtu kanë krijuar bashkëpunim me fondacionet e huaja politike. Fondacione si Konrad Adenauer Stiftung (KAS), Fondacioni Westminster për Demokraci (WFD), Instituti Kombëtar Demokratik (NDI), Friedrich Ebert Stiftung (FES), Friedrich Naumann Stiftung (FNS) janë të gjithë të pranishëm në Kosovë. Këto fondacione kanë bashkëpunuar me partitë politike në lidhje me hulumtimin, ngritjen e kompetencave ose formimin e profilit ideologjik. Në këtë drejtim, qasja e ndërmarrë ka kufizuar partitë politike ose të punojnë me fondacione të huaja në bashkëpunim të veçantë të lidhur me projektin, ose të mbështeten në strukturat e tyre të brendshme.

Në mungesë të ligjit për partitë politike që do ta adresonte funksionimin e tyre të brendshëm, aktualisht partitë politike në Kosovë gëzojnë liri të konsiderueshme në lidhje me organizimin e funksionimit të tyre ndërpartiak. Në kontrast të mprehtë, funksionimi

i brendshëm i partive politike rregullohet përmes një ligji privat në shumicën dërrmuese të shteteve anëtare të BE-së.⁸⁵ Kur bëhet fjalë për aspektin e brendshëm, baza e tanishme ligjore për financimin e partive politike nuk inkurajon ose përmend drejtimin e fondeve publike drejt kërkimit ose edukimit politik. Sidoqoftë, shumica e partive politike në Kosovë posedojnë disa organe përgjegjëse për detyrat e kërkimit dhe edukimit politik në statutin e tyre, që i ngjan punës së fondacioneve politike. Këto dispozita të statutit të brendshëm të partive politike në Kuvend janë përshkruar dhe krahasuar më poshtë, përpara se të diskutohet zbatimi i tyre në praktikë.

Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës ia cakton funksionimin e Qendrës për Kërkime dhe Strategji me nenin 35 të statutit të saj të brendshëm. Në vitin 2019, AAK themeloi edhe Akademinë e saj Politike me mbështetjen e Fondacionit Westminster për Demokraci, por nuk është pjesë e statutit të partisë. Në nenin 35 thuhet: Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës ka Qendrën për Hulumtime dhe Strategji e cila është një Institut që synon kërkimin dhe studimet politike; Qendra ruan pavarësinë e saj në kërkime dhe studim; qendra financohet nga AAK dhe Donatorët; Këshilli Drejtues i AAK e zgjedh bordin me njerëz profesional të fushës dhe aprovon aktet themeltare të Qendrës për Hulumtim dhe Strategji.⁸⁶ Qendra për Hulumtim si dhe Strategjia dhe Akademia Politike janë zhvillime të fundit, të cilave janë shtuar në statut në ndryshimet e fundit.

Statuti i brendshëm i Lidhjes Demokratike të Kosovës parashikon gjithashtu funksionimin e një institucioni të brendshëm me qëllim të kërkimit. Siç shkruhet, fushëveprimi i punës së fondacionit është i lidhur me kryerjen e kërkimeve për nevojat e partisë. Neni 47 i Statutit thotë: Institucion i veçantë i LDK-së është Fondacioni "Ibrahim Rugova"; Fondacioni "Ibrahim Rugova" ka udhëheqësin e tij, të cilin e zgjedh Kryesia e LDK-së, me propozim të Kryetarit; Fondacioni ka stafin profesional, numrin e të cilit e përcakton Kryesia.⁸⁷ Përveç

⁸⁵ KDI, 'Shqyrtim i Praktikave të Ligjit për Partitë Politike', 2017. Mund të gjendet në: http://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/publikime/113-miratimi-i-ligjit-per-partite-politike_eng_final.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁸⁶ Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës, 'Statuti', 30 qershor 2019. Mund të gjendet në: <https://aak-ks.com/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁸⁷ LDK, 'Statuti', maj 2016. Mund të gjendet në: <https://www.ldk-ks.eu/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

kësaj, neni 48 thotë: Fondacioni "Ibrahim Rugova" merret me:

- Promovimin e filozofisë rugoviane, të përcaktuar si: Liri, Pavarësi dhe Demokraci;
- Hulumtime politike, sociale dhe kulturore, në interes të Lidhjes Demokratike të Kosovës;
- Siguron fonde për mbështetje të botimeve dhe të hulumtimeve;
- Kryen veprimtari botuese;
- Bashkëpunon me fondacionet e tjera të partive të qendrës së djathtë;
- Jep mirënjohje për personalitete vendore dhe ndërkombëtare, që kanë punuar për pavarësinë e Kosovës, të cilët punojnë për demokratizimin e shoqërisë kosovare dhe për zhvillimin e saj ekonomik, social dhe kulturor.⁸⁸

Sidoqoftë, bazuar në gjetjet që mund të gjenden në internet, profili i këtij fondacioni është më i lidhur me prodhimin e veprave në lidhje me aspektet kulturore dhe historike të LDK-së.⁸⁹ Për këtë qëllim, mund të supozohet se komponenti i kërkimit të politikave brenda këtij organi mbetet sekondar, krahasuar me botimet që kanë të bëjnë me historinë e partisë.

Statuti i Partisë Demokratike të Kosovës përcakton gjithashtu krijimin e Institutit për Studime dhe Analiza (ISA), si një organ i brendshëm. Në krahasim me partitë e tjera, PDK parashikon një përgjegjësi më të gjerë, por edhe më shumë detyra specifike për këtë organ. Statuti përcakton që funksionimi i Institutit për Studime dhe Analiza duhet të rregullohet me vendim specifik nga kryesia e partisë. Në të njëjtën kohë, thuhet se ISA do të përfshijë anëtarë jo-partiakë. Përveç këtij organi, dega rinore e PDK-së ka themeluar edhe Shkollën e Aktivizmit, që është përgjegjëse

për komponentin e edukimit politik brenda partisë për anëtarët e rinj. Shkolla e Aktivizmit, që tani quhet Shkolla e Politikës, është themeluar në fund të vitit 2018 dhe filloi të zbatojë aktivitete në 2019. Në vitin 2019, Instituti Kombëtar Demokratik (NDI) ofroi ndihmë teknike për hartimin e kurrikulave.⁹⁰ Në nenin 60 të statutit të PDK-së thuhet:

1. ISA është organ brenda PDK i cili merret me studime dhe analiza politike për nevoja të PDK.
2. Fushëveprimin dhe punën e ISA e mbikëqyrë dhe udhëheqë nënkryetari për politika zhvillimore dhe publike.
3. ISA është e obliguar që të organizojë forume, tryeza, debate, trajnime, konferenca, të paraqesë studime dhe bëjë hulumtime për gjendjen politike, qeverisjen dhe aspektet e tjera dhe të njëjtat ti vejë në shërbim të PDK.
3. ISA udhëhiqet nga drejtori/ja i saj i cili emërohet nga kryesia me vendim të veçantë.
4. PDK do të angazhojnë në ISA edhe ekspertë që nuk janë anëtarë të PDK.
5. Angazhimi administratës në ISA, mënyra e punës dhe detajet e tjera, rregullohen me vendim të veçantë i cili nxjerrët nga kryesia e PDK.
6. Përgjegjës për mbarëvajtjen e punëve në baza ditore të ISA është drejtori/ja i saj.⁹¹

Nga ana tjetër, Vetëvendosje përcakton në nenin 78 (d) funksionimin e Sekretariatit për Formim Ideo-politik.⁹² Nevojat e kërkimit mbulohen nga Komitetet Profesionale që janë të rregulluara në organogram.⁹³ Në ndryshim nga subjektet e tjera, funksionimi i këtij organi nuk është i fiksuar në statut, por është plotësisht i rregulluar brenda strukturave të partisë. Komitetet Politike ndahen në sektorë profesional të ngjashëm me Ministrinë e Qeverisë, në përputhje me rrethanat

⁸⁸ Po aty.

⁸⁹ Gazeta Express, 'Rugova ishte nacionalist i kultivuar', 4 gusht 2019. Mund të gjendet në: <https://www.gazetaexpress.com/rugova-ishte-nacionalist-i-kultivuar/> (e vizituar më 17 maj 2020). Kallxo, 'Fondacioni Ibrahim Rugova boton veprat e Xhemajl Mustafës' 24 dhjetor 2012. Mund të gjendet në: <https://kallxo.com/gjate/fondacioni-ibrahim-rugova-boton-veprat-e-xhemajl-mustafes/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹⁰ Intervistë me përfaqësuesin e dytë të PDK-së, e realizuar me telefon më 2 maj 2020.

⁹¹ PDK, 'Statuti', janar 2013. Mund të gjendet në: <http://www.pdk.info/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹² Vetëvendosje, 'Statuti.' Mund të gjendet në: <https://www.vetevendosje.org/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹³ Një listë e pyetjeve iu dorëzua Vetëvendosjes. Përgjigjet u morën me postë elektronike më 7 maj 2020

mund të krijohen edhe komitete ad-hoc. Përveç kësaj, Vetëvendosje ka shkollën e vet të politikës, e cila ofron programe të edukimit politik në përputhje me qëndrimin ideologjik të Vetëvendosjes. Që nga viti 2019 Shkolla e Politikës ka mbajtur mbi 65 aktivitete ose ligjërata në nivelin teorik, dhe mbi 260 ligjërata ose diskutime në nivelin bazë, përfshirë të gjitha qendrat e Vetëvendosjes në Kosovë.⁹⁴

Aleanca e Re e Kosovës përmend gjithashtu funksionimin e Akademisë së saj Politike në nenin 51 të statutit të saj.⁹⁵ Sipas statutit, Akademia Politike duhet të përgatisë dokumente dhe strategji për partinë dhe ta organizojë Shkollën e Politikës dy herë në vit. Nga ana tjetër, Nisma Socialdemokrate (Nisma)⁹⁶ nuk përmban asnjë lloj dispozite për funksionimin e organeve që lidhen me kërkimin shkencor ose edukimin politik.⁹⁷

Dispozitat e statutit të subjekteve ofrojnë të dhëna të mjaftueshme për ta krijuar përshtypjen se ekziston një strukturë në të gjitha partitë politike, që mund t'i përmbushë nevojat e partisë në lidhje me kërkimin shkencor dhe edukimin politik dhe qytetar. Siç shihet katër parti, AAK, LDK, PDK dhe AKR duhet t'i kenë qendrat e tyre kërkimore sipas statutit të tyre. Por, nëse analizohen më hollësisht, dispozitat priren të jenë mjaft të mjegullta në drejtim të përcaktimit të funksionimit të qendrave kërkimore, shoqëruar edhe me përgjegjësi mjaft të gjera.

Më e rëndësishmja, ka të meta të dukshme kur bëhet fjalë për funksionimin në praktikë. Rendimenti i këtyre qendrave kërkimore përshkruhet si i ulët, për më tepër disa prej tyre nuk janë plotësisht funksionale. Ato nuk kanë një profil publik dhe vetëm Instituti për Studime dhe Analizë i PDK-së është pjesë e ueb-faqes së partisë (me përshkrim të shkurtër). Për më

tepër, asnjë dokument studimi nuk mund të gjendet në internet, përveç disa lajme sporadike në mediat online. Nën këtë dritë, megjithëse qendrat kërkimore përmenden në statut, ato nuk arrijnë ta përmbushin qëllimin e tyre në praktikë. Vetëvendosje është e vetmja parti e madhe që nuk ka caktuar një organ të veçantë për qëllime kërkimore, por e ka Sekretariatit e saj për formimin ideo-politik dhe Komitetet e rregullta profesionale, duke përfshirë mundësinë e krijimit të Komiteteve ad-hoc, pasi që organet e saj të brendshme kërkimore të mirë-organizuara dhe funksionale.⁹⁸ Për sa i përket edukimit politik, AAK, PDK dhe Vetëvendosje i kanë krijuar shkollat e tyre të arsimit. LDK dhe NISMA nuk posedojnë programe të krijuara të edukimit politik.

Bazuar në të dhënat e përshkruara më lart, mund të argumentohet se në praktikë Vetëvendosje dhe PDK udhëheqin, pasi në vitet e fundit ato kanë krijuar disa programe aktive të edukimit politik për anëtarësinë e tyre. Megjithatë, ndryshe nga Vetëvendosje, PDK çalon në funksionimin e qendrës së saj kërkimore, Institucioni për politikë dhe analiza, megjithëse organi i tillë është i rregulluar në statut. LDK është partia e vetme e madhe që i mungon një program i edukimit politik të brendshëm. Më tej, LDK e ka fondacionin e vet kërkimor, Ibrahim Rugova, megjithatë mungojnë të dhënat për t'i vlerësuar rezultatet e punës së saj. Bazuar në botimet e tyre në internet, mund të supozohet se fondacioni është më i drejtuar kah kërkimet historike dhe kulturore, sesa kërkimet sektoriale të politikave. AAK ka bërë hapa përpara rreth vitit të fundit, duke ndryshuar statutin për ta caktuar funksionimin e Qendrës së vet për Kërkime dhe Strategji, megjithëse funksionimi i tij mbetet i paqartë. Në mesin e vitit 2019, AAK e krijoi Akademinë e saj Politike. Nga ana tjetër, NISMA është partia e vetme që nuk e

⁹⁴ Vetëvendosje, 'Statuti.' Mund të gjendet në: <https://www.vetevendosje.org/statuti/> (vizituar më 17 maj 2020). http://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/publikime/113-miratimi-i-ligjit-per-partite-politike_eng_final.pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹⁵ AKR, 'Statuti', 2013. Mund të gjendet në: <https://pdfslide.net/download/link/statuti-i-partis-aleanca-kosova-e-re-akrkr-kscomwp-content/uploads201310statuti-finalpdfakr> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹⁶ Nisma Socialdemokrate, 'Statuti', qershor 2016. Mund të gjendet në: <https://www.nisma.info/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹⁷ Nisma Socialdemokrate, 'Statuti', qershor 2016. Mund të gjendet në: <https://www.nisma.info/statuti/> (e vizituar më 17 maj 2020).

⁹⁸ Intervistë me zyrtarin e PDK-së, e realizuar me telefon më 29 prill.

ka caktuar funksionimin e fondacionit politik në statutin e saj, dhe as nuk ka akademi politike.

Në përgjithësi, një karakteristikë e ngjashme është se pavarësisht se organet kërkimore me gjasë i kanë linjat e tyre të buxhetit, ato luajnë rol periferik brenda partisë, për shkak të funksionimit të kufizuar dhe performancës. Buxheti vjetor i caktuar për qendrat kërkimore ka tendencë të jetë i ulët.⁹⁹ Në këtë drejtim, pavarësisht se rregullohen në statut, funksionimi i tyre ka tendencë të pengohet nga aspektet financiare. Për shkak të angazhimeve të ndryshme politike, partia përkatëse politike ka më shumë gjasa t'i investojë resurset e saj në fusha të tjera, prandaj buxheti i alokuar nuk është i mjaftueshëm.¹⁰⁰ Në përgjithësi, bazuar në ato që u tha, mund të konkludohet se ndërsa asnjë parti nuk është e afërt me ndonjë fondacion politik kombëtar, aktualisht shumicës së partive politike në Kosovë i mungojnë strukturat dhe instrumentet e brendshme plotësisht funksionale për të prodhuar kërkime profesionale që do t'i udhëzonin vendimet e tyre.

⁹⁹ Po aty

¹⁰⁰ Po aty

3.2

Rëndësia e fondacioneve politike në Kosovë

Cilat janë pasojat praktike të mungesës së organeve kërkimore që i udhëzojnë vendimet e partive politike të cilat u ilustruan më lart? Më e rëndësishmja, cila do të ishte vlera e shtuar e fondacioneve politike në skemën aktuale? Ekzistojnë një seri pasojash, disa prej të cilave u pranuan edhe nga zyrtarët e partisë në procesin e intervistave.

Mungesa e një organi profesional këshillues mund ta pengojë cilësinë e ideve të politikave brenda partive politike, dhe ndërsa zgjidhjet e politikave të partive politike përkthehen në vendimmarrje në institucionet shtetërore, pasojat shtrihen në shumë nivele. Për shembull, mungesa e kërkimeve profesionale të politikave brenda partisë politike mbart rrezik të madh për miratim të vendime ad-hoc, të cilat më vonë mund të përkthehen në program politik, dhe në të njëjtën mënyrë në Program Qeveritar. Për këtë qëllim, krijimi i instrumenteve funksionale të kërkimit do të ofronte përparësi të madhe për partitë politike në Kosovë, duke e rritur nivelin e vendimeve të politikave bazuar në prova.

Për më tepër, debatet stimuluese të njohurive sektoriale mund t'i hapin dyert për një angazhim të shtuar nga ekspertë jo-partiak të partive. Kalimi drejt debateve me njohuri sektoriale jo vetëm që do t'u ofrojë anëtarëve jo-partiak një platformë për t'i shkëmbyer njohuritë dhe përvojën e tyre, por gjithashtu do ta bëjë politikëbërjen më gjithëpërfshirëse. Për shkak të mos dëshirimit të identifikimit me një fraksion politik në një skenë të fragmentuar politike të dalluar me polarizim politik, ekspertët mund të ngurojnë të angazhohen me partitë politike. Fondacionet politike që veprojnë jashtë strukturave të partisë politike paraqesin një rrugë për ta kapërcyer këtë pengesë.

Për më tepër, debati publik në Kosovë do të përfitonte shumë nga një debat i përmirësuar ideologjik publik ndërmjet partive politike. Siç u diskutua, konteksti historik i viteve 1990 dhe periudhës së UNMIK-ut, kanë krijuar specifika domethënëse për partitë politike të Kosovës. Njëra prej tyre ka të bëjë me profile të dobëta ideologjike, të cilat nuk janë në gjendje ta bazojnë konkurrencën politike në debate politike koherente. Provat tregojnë se debati politik në Kosovë ka tendencë të përkulet drejt temave të mëdha. Kjo mund të konfirmohet me faktin se në pesë vitet e fundit, bisedat më të rëndësishme ndërmjet partive politike kanë qenë temat si marrëveshja e demarkacionit Kosovë-Mali i Zi, themelimi i Asociacionit të Komunave me shumicë serbe ose dialogu ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Pavarësisht rëndësisë së këtyre temave, një qasje e tillë vjen në kurriz të dobësimit të debateve ideologjike ndërmjet partive politike, në lidhje me fushat specifike të politikave. Tani e tutje, vëmendja e shtuar për kërkim të politikave nga partitë politike do ta pasuronte edhe konkurrencën e partive në Kosovë, duke krijuar një spektër politik të konsoliduar në lidhje me ideologjinë politike. Kjo gjithashtu mund të nënkuptojë punën në programe politike qytetare dhe arsimore me qytetarët, duke synuar kështu shoqërinë kosovare në tërësi.

Në përgjithësi, ndër të tjera fondacionet politike mund të luajnë një rol serioz në adresimin e çështjeve të lartpërmendura, përkatësisht, rritjen e cilësisë së kërkimeve të politikave për partinë politike, angazhimin e anëtarëve jo-partiakë në diskutime mbi politikat dhe të kontribuojnë në avancimin e debateve ideologjike. Akoma dhe më shumë, të thuash që do të kishte përfitime nga këto rekomandime është të thuash qartë, prandaj pyetjet që vazhdojnë janë: si mund të organizohen këto instrumente në rastin e Kosovës?

4

Modelet për fondacionet politike në rastin e Kosovës

Për t'iu përgjigjur pyetjes së seksionit të mëparshëm, dy modele do të propozohen më poshtë. Këto modele mund të shërbejnë si platformë për ta stimuluar kërkimin e politikave dhe edukimin qytetar për partitë politike në Kosovë.

Modeli A- Fondacionet politike si OJQ

Replikimi i modelit të fondacioneve politike nga Shqipëria dhe Serbia fqinje duket se është metoda më e realizueshme për t'i organizuar fondacionet politike në Kosovë. Ky model nënkupton që partitë politike do ta caktojnë një OJQ ekzistuese si fondacion partner të tyre, ose ta përkrahin krijimin e një organizate të re në përputhje me Ligji Nr. 06/L-043 për Lirinë e Asociimit në organizatat joqeveritare.¹⁰¹ Duke përfutur nga fakti se procedurat për regjistrimin e OJQ-ve janë koncize, për më tepër janë kryesisht elektronike, procesi do të zgjaste në maksimum disa javë. Në rast se partia politike e një OJQ ekzistuese si partnerin e saj të afërt, partia politike duhet ta lëshojë një dokument ose deklaratë me të cilin e njeh fondacionin si organizatën e afërt, në përputhje me një vendim të brendshëm.

Bazuar në këtë model, fondacionet do ta zotërojnë pavarësinë e rëndësishme ligjore, financiare

dhe funksionale nga partia politike e afërt, duke funksionuar kështu si subjekte të ndara. Modeli A nënkupton se fondacionet do të ishin akoma të pranueshme për financim publik, por vetëm në bazë të aplikacioneve të bazuara në projekt, të cilat bazohen në konkurrencë, në përputhje me legjislacionin ekzistues. Në këtë drejtim, përqaqimi i këtij modeli do të thoshte se financimi i fondacioneve më së shumti duhet të sigurohej nga donacionet e jashtme. Fondacionet do të duhet të përfshihen në aktivitete individuale të mbledhjes së fondeve në mënyrë të qëndrueshme për ta siguruar qëndrueshmërinë e tyre.

Siç tregohet, fondet publike janë thelbësore për funksionimin e fondacioneve në disa shtete. Sidoqoftë, këto modele janë mjaft të vështira për tu replikuar përsa i përket kornizës ligjore për shkak të veçorive specifike të kontekstit të tyre. Duke marrë si shembull rastin gjerman, fondet publike për fondacionet u legjitimuan me opinionin e Gjykatës Kushtetuese në vitin 1986, e cila konfirmoi se financimi publik i fondacioneve nuk ishte anti-kushtetues. Në rastin si Kosova, kufizimet ligjore rrjedhin nga Rregullorja 04/2017 për Kriteret, Standardet dhe Procedurat e Financimit Publik të OJQ-ve.¹⁰² Rregullorja rrjedh nga Ligji nr. 03/L-048 për Menaxhimin e financave publike dhe përgjegjësitë.¹⁰³ Rregullorja vëren se fondet publike për OJQ-të jepen në bazë të thirrjeve të hapura e transparente nga institucionet përkatëse (Kuvendi, Ministria e Zyrës së Kryeministrit, Komunat¹⁰⁴ etj.) në bazë të projekteve ose programeve afatshkurtra. Bazuar në këtë, modeli i subvencioneve globale, përkatësisht fondeve nga buxheti kombëtar, i shpërn-

¹⁰¹ Kuvendi i Kosovës. LIGJI NR. 06/L-043 PËR LIRINË E ASOCIIMIT NË ORGANIZATA JO-QEVERITARE, 15 PRILL 2019. Mund të gjendet në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=19055> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹⁰² Ministria e Financave e Republikës së Kosovës. Rregullore Mf- Nr - 04/2017 për Kriteret, Standardet dhe Procedurat e Financimit Publik të OJQ-ve, 2017. Mund të gjendet në: https://mzhe-ks.net/repository/docs/RREGULLORE_MF_-_NR_-_04_2017_MBI_KRITERET_STANDARDDET_DHE_PROCEDURAT_E_...pdf (e vizituar më 17 maj 2020).

¹⁰³ Kuvendi i Kosovës. Ligji Nr. 03/L-048 për menaxhimin e financave publike dhe përgjegjësitë, 2008 (i ndryshuar më vonë). Mund të gjendet në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2524> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹⁰⁴ Qeveria e Kosovës - Zyra e Kryeministrit. RAPORT VJETOR PËR MBËSHITETJEN FINANCIARE PUBLIKE PËR ORGANIZATAT JO-QEVERITARE NË REPUBLIKËN E KOSOVËS PËR VITIN 2018. Mund të gjendet në: <http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2019/07/Raporti-për-financim-të-OJQ-ve-2018-shqip.pdf> (e vizituar më 17 maj 2020).

darë në fondacionet politike duket jopraktik për rastin e Kosovës, ose në një rast tjetër do të kërkon-te ndryshime ligjore.

Një pikë që gjithashtu i shtohet problematikës së lartpërmendur ka të bëjë me reagimin e publikut ndaj përpjekjes për ndryshime të tilla ligjore. Ka shumë gjasa që procesi të perceptohet si përpjekje e partive politike për t'i përdorur fondet publike për nevojat e tyre. Nga ana tjetër, kjo ka gjasa të ngjallë kundërshtime të forta nga organizatat e shoqërisë civile dhe qytetarët, duke rrezikuar kështu idenë e fondacioneve politike. Shikuar nga një këndvështrim më i gjerë, një aspekt i rëndësishëm që e legjitimon financimin publik për fondacionet politike në shtetet si Gjermania, SHBA ose Mbretëria e Bashkuar është angazhimi i tyre jashtë shtetit. Në të kundërtën, meqenëse aspekti ndërkombëtar për Kosovën nuk do të ishte i vlefshëm, ideja e fondacioneve të afërta me partitë politike do të thoshte se fushëveprimi i tyre i punës ka të bëjë vetëm me nivelin kombëtar. Në të kundërt, funksionimi i fondacioneve në shtetet e vogla si Kosova ka tendencë të fokusohet ekskluzivisht në bashkëpunimin me partinë politike të afërt. Prandaj, modeli A ofron një rrugë për t'i kapërcyer dhe adresuar këto çështje.

Në përgjithësi, përveç faktit se ky model mund të zbatohet menjëherë pasi nuk kërkohen ndryshime ligjore, ai gjithashtu i mbështetë disa avantazhe për funksionimin afatgjatë të fondacioneve. Njëra prej tyre ka të bëjë me objektivitetin në kërkime, për shkak se nuk ka nevojë të përfshihet aktivisht në garën zgjedhor. Si rezultat, stafi i organizatës do ta kishte luksin të përqendrohej plotësisht në aktivitete kërkimore dhe edukim politik, pra duke qenë jashtë konkurrencës partiake dhe zhvillimeve politike. Këto parakushte janë thelbësore për objektivitetin dhe cilësinë e kërkimit të prodhuar, por edhe për punën e përditshme në përgjithësi. Më tej, puna e fondacioneve politike jashtë margjinave të partisë, do të mundësonte rryma të ndryshme të mendimit

dhe ideve, duke sfiduar kështu idetë mbizotëruese të diskutuara në parti. Ndërsa politikanët duhet të jenë shumë të preokupuar nga përfitimet elektorale, studiuesit janë të udhëhequr nga të dhënat dhe janë të orientuar drejt efektivitetit të vendimeve të politikave. Si rezultat, fondacionet politike mund ta kishin kapacitetin për ta ushqyer partinë politike me sugjerime inovative dhe jo konvencionale.

Prandaj, një nga avantazhet më të mëdha të Modelit A është pavarësia e fondacionit politik (juridik, financiar dhe funksional). Për më tepër, një nivel i tillë i pavarësisë mund ta nxitë legjitimitetin e fondacioneve, në raport me aktorët tjerë, përkatësisht qytetarët dhe anëtarët tjerë jo-partiakë, OShC-të, akademitë etj. Jo vetëm që do ta mundësitë për angazhimin e ekspertëve jo-partiakë në aktivitete do të ishin më të lehta, por do të përmirësohej edhe qëndrimi publik rreth fondacioneve. Me pak fjalë, fondacionet do ta kishin zërin e tyre publik, duke pasur kështu mundësinë për të kontribuar në biseda të ndryshme në shoqëri si aktorë të pavarur.

Si përmbledhje, Modeli A mbart disa avantazhe të cilat janë renditur më poshtë:

- o Rritje e objektivitetit shkencor dhe kërkimor, i mundësuar nga pa-nevoja për t'u përfshirë në konkursin zgjedhor;
- o Mundësia për ta instaluar një debat konstruktiv me linjën zyrtare të partisë, duke sfiduar kështu idetë mbizotëruese;
- o Pavarësia financiare dhe ligjore, si dhe pavarësia funksionale në funksionimin e përditshëm;
- o Legjitimiteti më i fortë në opinionin publik, për shkak të vlerësimit të subjekteve të pavarura;
- o Mundësi më të mira për t'u angazhuar me individë jo-partiak dhe mundësi më të mëdha për të bashkëpunuar me një gamë të gjerë të partnerëve dhe OShC-ve.

Megjithatë, përkundër këtyre avantazheve, modeli

gjithashtu u nënshtrohet sfidave. Siç u diskutua më lart, kërkohet një kontroll i rreptë i auditimit për të siguruar që financimi i fondacioneve mbetet plotësisht i ndarë nga partitë politike. Këtu duhet t'i kushtohet vëmendje e veçantë donacioneve të mundshme private. Donacionet private zakonisht paraqesin sfidë për financimin e partive politike në shumë shtete, gjithashtu, duke përfshirë edhe Kosovën, prandaj, i njëjti shqetësim duhet të aplikohet për fondacionet politike.

Një aspekt tjetër që lidhet me financimin ka të bëjë me disponueshmërinë e fondeve. Fondacionet duhet t'ia kushtojnë një pjesë serioze të kohës së tyre për qëllime të mbledhjes së fondeve, shkrimit të projekteve-aplikacioneve, si dhe detyrave si raportimi para donatorëve. Kjo i vë ata në pozicion financiar mjaft të pasigurt, të ngjashëm me shumicën dërrmuese të OJQ-ve. Nga ana tjetër, mos-marrja e fondeve të nevojshme mund të rezultojë në dështim në arritjen e objektivave të fondacioneve, por edhe në errësimin e përkrahjes për partinë politike të afërt. Në situatë hipotetike, partia e caktuar politike mund ta gjejë veten në disavantazh ndaj rivalëve të saj, për shkak të paafërsisë së fondacionit të afërt që të ofrojë përkrahje në shkallë të ngjashme. Për këtë qëllim, mund të argumentohet se financimi i fondacioneve mund të përbëjë një nga sfidat më të rëndësishme në funksionimin e fondacioneve politike.

Më tej, mund të kërkohet kohë për t'i ndërtuar marrëdhëniet ndërmjet partisë politike dhe fondacionit. Kjo për shkak se partitë politike janë mësuar me procedurat e brendshme dhe me një mënyrë të caktuar të funksionimit. Në fakt, fondacionet mund të kishin ndikim të madh si në funksionimin e partisë, ashtu edhe në vendimet e marra, duke i sfiduar praktikatat afatgjata. Sidoqoftë, ky ndikim mund të kërkojë kohë në mënyrë që të ndërtohet besimi, siç kërkohet zakonisht kur ndryshohet sistemi ekzistues që është formuar gjatë një periudhe të konsiderueshme kohore.

Pasi u tha kjo, mund të parashtrahet edhe një pyetje legjitime: pse nuk është zbatuar deri më tani Modeli A? Me një fjalë, duke pasur parasysh se ekziston legjislacioni i nevojshëm, pse partitë politike nuk kanë zgjedhur të anëtarësohen në OJQ? Përgjigja për këtë pyetje ka të bëjë kryesisht me mungesën e vullnetit politik. Për të bërë të mundur Modelin A, kërkohet përkushtim i konsiderueshëm, energji dhe diskutime të brendshme nga partitë politike. Siç u cek më lart, krijimi i fondacioneve gjithashtu do t'i ndryshonte praktikatat brenda partisë dhe do të kërkonte një modus vivendi, në mënyrë që të vendoset bashkëjetesa dhe bashkëpunimi ndërmjet partive politike dhe fondacioneve. Deri më tani, partitë politike në Kosovë kanë ndjekur një qasje konservatore në ndryshimin e mënyrës së tyre tradicionale të funksionimit, prandaj Modeli A duket të jetë i realizueshëm vetëm pas një fushate vetëdijesimi për liderшипin dhe strukturat e partive politike.

Për ta përmbledhur atë që u diskutua, pavarësisht se është vlerësuar si opsion i preferuar, zbatimi i Modelit A do t'i përmbledhte disa sfida që kërkojnë vëmendje serioze:

- o Financimi i fondacioneve dhe partive duhet të mbetet i ndarë me çdo kusht;
- o Duhet t'i kushtohet vëmendje e veçantë donacioneve private, posaçërisht atyre të panjohura;
- o Koha e gjatë që shpenzohet në detyrat e mbledhjes së fondeve mund ta pengojë përkrahjen e fondacioneve për partinë e afërt;
- o Mund të nevojitet kohë gjersa të vihet në pozitën për ta ndikuar epilogun e vendimit të partisë politike të afërt.

MODELI B - Ndryshimet ligjore të bëra për krijimin e 'modelit të destinimit'

Modeli B do të zbatohet vetëm pasi të ndryshohet ligji për financimin e partive politike. Kjo nuk është fare përpjekje e lehtë. Siç u diskutua më lart, ka pasur përpjekje të shumta për ta aprovuar reformën zgjedhore dhe për të ndryshuar ligjin për financimin e partive politike në Kosovë; të dyja këto procese janë shtyrë. Për më tepër, korniza aktuale ligjore është e hendikepuar nga mungesa e një ligji specifik për partitë politike. Prandaj, zbatimi i Modelit B nuk varet vetëm nga vullneti politik, por edhe nga disa ndryshime ligjore për t'i adresuar zbrazëtitrat ligjore që lidhen me veprimtarinë e partive politike.

Duke thënë këtë, korniza ligjore e ndryshuar do të organizohet më së miri rreth një ligji specifik për partitë politike. Një version mund të jetë shkrirja e tij me ligjin e ndryshuar për financimin e partive politike, duke krijuar kështu një ligj gjithëpërfshirës. Në versionin e dytë, ligji për partitë politike dhe ligji për financimin e partive politike mbeten të ndara. Më e rëndësishmja, për ta zbatuar Modelin B, ndryshohen dispozitat ligjore që i rregullojnë shpenzimet e fondit publik nga partitë politike, duke e vendosur një dispozitë të fondeve të destinuara. Kjo nënkupton që ligji rregullon që fondet publike të alokuara për partinë politike duhet të përdoren edhe për kërkime dhe arsim.

Ligji aktual që i rregullon shpenzimet e fondeve publike nga partitë politike, si vijon:

Mjetet nga fondi mund të përdoren për këto qëllime:

- 1.1. financimin e aktiviteteve të rregullta të subjekteve politike;
- 1.2. financimin e degëve të subjekteve politike;
- 1.3. financimin e njësive përkatëse të organizimit të grave dhe të rinjve të subjekteve politike;
- 1.4. financimin e aktiviteteve parazgjedhore e zgjed-

hore të subjekteve politike;

1.5. financimin e aktiviteteve të grupeve parlamentare.¹⁰⁵

Në ligjin e ndryshuar, një dispozitë e re do të rregullonte që fondet mund të përdoren për qëllimet e lartpërmendura. Për ta siguruar institucionalizimin e mëtutjeshëm të procesit, ligji gjithashtu mund ta shtojë një dispozitë veçmas për detyrat e kërkimit dhe edukimit, dhe zëvendësimi i shprehjes "mund të përdoret" në "duhet të përdoret". Prandaj ligji mund të përcaktojë si vijon: "'X' përqindje e fondeve duhet të përdoret për qëllime të kërkimit dhe edukimit nga secila parti politike."

Dallimi ndërmjet modeleve është se modeli B nuk e parashikon krijimin e fondacioneve politike si OJQ, por e përkrahë punën e organeve të partive të brendshme, përkatësisht qendrave kërkimore dhe programeve të edukimit politik. Megjithatë modeli A rekomandohet si opsioni i parë, Modeli B gjithashtu përbëhet nga disa aspekte pozitive. Një aspekt i rëndësishëm afirmativ qëndron në faktin se është çrrënjësuar mundësia e partive politike që t'i përdorin fondacionet politike si kanale për transaksione financiare. Nën këtë dritë, do të tejkalohet brenga e mundshme e donacioneve të dyshimta.

Më tej, një aspekt tjetër pozitiv do të ishte fondet e siguruar. Përjashtimi nga detyrat e mbledhjes së fondeve do ta minimizonte rrezikun e reduktimit të programeve dhe veprimtarisë së fondacioneve për shkak të mungesës së fondeve. Në Modelin B, secila parti do ta kishte shumën e barabartë të subvencioneve që do të siguroheshin përmes ligjit. Një aspekt tjetër pozitiv nga mungesa e përfshirjes në aktivitete për mbledhjen e fondeve, është më shumë kohë në dispozicion për zbatimin e projekteve. Në përgjithësi, modeli B mund të shkaktojë një tronditje

¹⁰⁵ Kuvendi i Kosovës, LIGJI NR. 04/L-058 PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E LIGJIT NR. 03/L-174 PËR FINANCIMIN E SUBJEKTEVE POLITIKE. Mund të gjendet në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2795> (e vizituar më 17 maj 2020).

të brendshme në funksionimin e partive politike në Kosovë, kështu që mund të supozohet se ato do të përmirësojnë debatin dhe funksionimin e brendshëm. Aspekti pozitiv këtu do të lidhej me bërjen e një ndryshimi duke ndikuar në strukturat e partisë.

Bazuar në ato që u thanë më lart, modeli B përbëhet nga disa përfitime:

- o Mundësi më të pakta për keqmenaxhim të fondeve duke përdorur fondacionet si kanal financimi për partitë;
- o Fonde të siguruar për funksionimin e fondacionit, prandaj garanton për punën e saj të vazhdueshme;
- o Koha më e madhe për t'iu përkushtuar kërkimit të politikave dhe edukimit politik, për shkak të përjashtimit nga detyrat e mbledhjes së fondeve;
- o Ndryshimi i funksionimit të brendshëm të partive politike përmes organeve të reja.

Në anën tjetër, modeli B i nënshtrohet gjithashtu disa pengesave, të cilat mund të pengojnë, mbase janë më të mëdha sesa përfitimet. Së pari dhe më e rëndësishmja, zbatimi i tij varet nga një seri ndryshimesh të rëndësishme ligjore. Bazuar në konstelacionin aktual politik dhe kontekstin në Kosovë, do të duhet një periudhë e konsiderueshme kohore që këto ndryshime të zbatohen. Prandaj, sfidat për të arritur në bazën ligjore për zbatim të modelit duken të shumta.

Më tej, nëse zbatohet hipotetakisht modeli B, dilema mbetet në masën në të cilën idetë mbizotëruese të partive mund të shndërrohen nga një organ i brendshëm. Ndërsa organet e reja mund ta ndryshojnë mënyrën e funksionimit të strukturave të partisë, ende ekziston rreziku i qartë se idetë e

paraqitura mund të jenë shumë të ngjashme me linjën mbizotëruese dhe tradicionale të partisë. Kjo mbështetet edhe nga fakti se stafi i qendrave kërkimore do të ishte kryesisht nga anëtarët e partisë.

Qëndrimi i fondacioneve politike në shumë shtete i takon angazhimit me një larmi aktorësh, pra jo vetëm parti politike. Në të vërtetë është e kundërta, angazhimi i tyre me qytetarët (por edhe jashtë shtetit) ka kontribuar ndjeshëm në forcimin e trashëgimisë së tyre, zgjerimin e fushës së tyre të punës dhe përcaktimin e misionit të tyre. Modeli B ofron të kundërtën, duke u përqendruar në organet e brendshme të bazuara në parti për kërkime dhe arsim, duke anashkaluar kështu punën e përbashkët të fondacioneve me qytetarë, akademikë ose OJQ-të tjera. Grupi i vetëm i synuar dhe audiencë janë strukturat e partisë politike dhe anëtarësia. Përsëri, modeli A duket se ka përparësi, për shkak të organizimit si një subjekt i veçantë, që mund të bashkëveprojë me një larmi aktorësh politikë dhe socialë, përkatësisht qytetarë, OShC dhe akademi.

Bazuar në ato që u thanë, të metat e Modelit B janë:

- o Nevojitet një varg i ndryshimeve ligjore për ta mundësuar zbatimin;
- o Ekziston rreziku që qendrat kërkimore të organizuara si organe të partisë të prodhojnë ide shumë të ngjashme me linjën konvencionale të mendimit të partisë;
- o Mosarritja e ndikimit në shoqëri në tërësi me aktivitetet.

4.1

Organogrami i fondacioneve politike

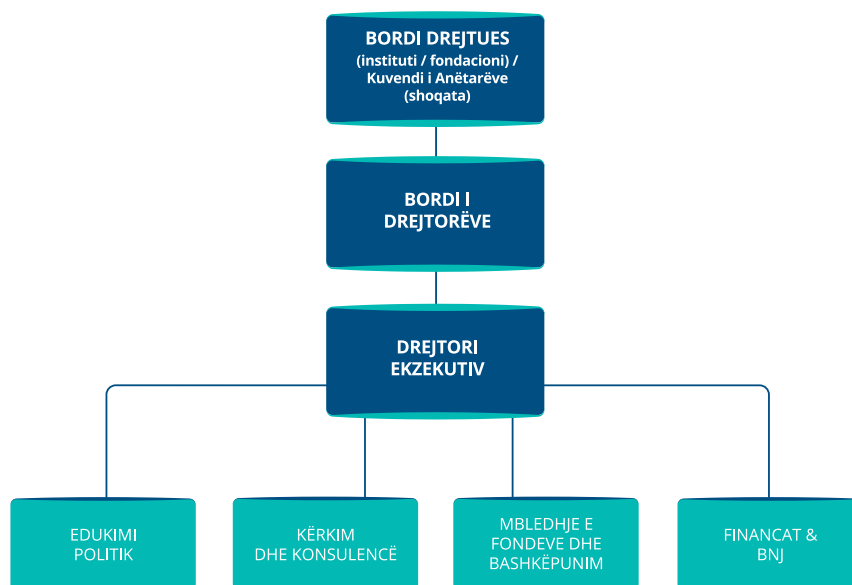
Për Modelin A, që e modelon funksionimin e fondacioneve politike si OJQ, dilema mbetet në statusin e tyre juridik, ose më saktë se si t'i regjistrojnë ato. Siç vërehet në Gjermani, shumica e organizatave e kanë statusin e shoqatave. Në rastin e Kosovës, ligji aktual përcakton që OJQ-të mund të regjistrohen si shoqata, fondacione ose institute.¹⁰⁶ Bazuar në këtë, fondacionet politike mund të regjistrohen në cilëndo nga kategoritë e përmendura.

Këtu një dallim i rëndësishëm është se fondacionet, ndryshe nga shoqatat apo institutet, nuk kanë anëtarësim. Në fakt, anëtarësimi (që përbëhet kryesisht nga anëtarësia e partisë) si organi kryesor drejtues mundëson që partia të jetë pjesë aktive e vendimeve në organizatë. Ky mund të jetë një faktor i rëndësishëm pse fondacionet politike regjistrohen si shoqata në shumë shtete. Kjo nënkupton se të gjitha organet e fondacioneve përbëhen nga anëtarësimi nga partia e afërt. Duhet të bëhet dallimi, pasi në rastin e Gjermanisë politikanët

në pozicione drejtuese ende nuk lejohen të kenë pozicione të ngjashme në fondacion.¹⁰⁷

Bazuar në legjislacionin aktual, organi më i lartë drejtues i fondacioneve dhe instituteve është Bordi Drejtues i përbërë nga të paktën tre anëtarë, ndërsa organi më i lartë drejtues i shoqatave është Kuvendi i Anëtarëve që përbëhet nga të gjithë anëtarët.¹⁰⁸ Për t'ia përngjarë modelit gjerman, por gjithashtu të përfshihet anëtarësia me anëtarët e partisë që do të kishin rol vendimmarrës, regjistrimi i fondacioneve si shoqata duket më i përshtatshëm. Funksionimi i brendshëm i OJQ-ve, përveç organit drejtues, duhet të vendoset në statutin e brendshëm.

Modeli i propozuar nënkupton që nëse fondacionet politike regjistrohen si shoqata, Kuvendi i Anëtarëve do ta zgjedhë bordin e drejtorëve. Në rastin e fondacioneve ose instituteve, organi më i lartë drejtues do të ishte Bordi Drejtues, do t'i zgjidhte organet e tjera. Ndarja e departamenteve bëhet me qëllim të mbulimit të shtyllave të kërkimit dhe arsimit, por edhe për ta përkrahur funksionimin e brendshëm të OJQ-ve. Ndarja e departamenteve mund të mbetet e njëjtë, pavarësisht nga statusi juridik i fondacionit.

¹⁰⁶ Kuvendi i Kosovës. LIGJI NR. 06/L-043 PËR LIRINË E ASOCIIMIT NË ORGANIZATA JO-QEVERITARE, 15 PRILL 2019. Mund të gjendet në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=19055> (e vizituar më 17 maj 2020).

¹⁰⁷ Mohr, Alexander. 'Fondacionet politike gjermane si aktorë në asistencën për demokraci.' Universal-Publishers, 2010.

¹⁰⁸ Kuvendi i Kosovës. LIGJI NR. 06/L-043 PËR LIRINË E ASOCIIMIT NË ORGANIZATA JO-QEVERITARE, 15 PRILL 2019. Mund të gjendet në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=19055> (e vizituar më 17 maj 2020).

5 Përfundim

Megjithëse Kosova, si shtetet tjera të Ballkanit Perëndimor, e ka bërë kalimin drejt demokracisë në dekadat e fundit, ende vazhdon të përballet me një seri sfidash, veçanërisht lidhur me funksionimin e partive politike. Në lidhje me këtë, ky studim ka ofruar një diskutim gjithëpërfshirës për fondacionet politike. Ai ka argumentuar se fondacionet politike mund ta përmirësojnë funksionimin e partive politike përmes kërkimit dhe edukimit politik në Kosovë. Kjo do të arrihet kryesisht duke e rritur numrin e vendimeve të politikave bazuar në prova, duke i sfiduar mendimet konvencionale në strukturat e partive politike, duke e nxitur debatin ideologjik në tërë spektrin politik, duke rritur informimin e qytetarëve për sistemin politik, duke i rritur kapacitetet e drejtuesve të rinj përmes përgatitjes për mandate publike dhe duke i nxitur elementet demokratike në kulturën politike. Në përgjithësi, studimi ka argumentuar se fondacionet politike mund ta rifreskojnë funksionimin e brendshëm të partive politike në Kosovë, duke pasur efekt pozitiv transformues.

Bazuar në diskutimet dhe argumentet e zhvilluara, janë paraqitur dy modele. Është argumentuar se modeli A e paraqet formatin më të përshtatshëm për ta organizuar funksionimin e fondacioneve politike në Kosovë. Bazuar në këtë model, fondacionet do të rregulloheshin si OJQ, në përputhje me kornizën aktuale ligjore. Fondacionet do të varen nga aftësia së tyre për mbledhje të fondeve. Ndryshe nga shumë shtete të Evropës, kjo do t'i kufizonte fondet publike për fondacionet. Përveç kufizimeve ligjore që e ndalojnë financimin e fondacioneve përmes subvencioneve globale, ky model vlerësohet si alternativa më e mirë, për shkak të uljes së mundësisë së transaksioneve eventuale të fondeve

të dyshimta ndërmjet partive politike dhe fondacioneve, që do të kontribuonin në delegjitimimin e idesë së fondacioneve politike. Ky model është zbatuar edhe në shtetet fqinje të Kosovës, në Shqipëri dhe në Serbi.

Megjithatë, ndërsa ekziston baza ligjore dhe përfitimet për sistemin politik janë të shumta, zbatimi i modelit dhe krijimi i fondacioneve politike në Kosovë mbetet i varur nga vullneti politik. Për ta zbatuar modelin në praktikë, favorizohet një diskutim i përbashkët dhe arritja e konsensusit nga partitë politike. Kjo mund ta përmirësojë legjitimitetin e fondacioneve në sytë e qytetarëve dhe të votuesve. Për më tepër, edhe pse procesi varet kryesisht nga vullneti politik, kërkohet më shumë. Për t'i instaluar fondacionet politike me sukses dhe për t'ia mundur shfaqjen e potencialit të tyre të plotë, është po aq e rëndësishme të zhvillohet rritja e vetëdijes për qytetarët, OSHC-të dhe grupet e ndryshme, për rolin që fondacionet politike mund ta luajnë jo vetëm brenda sistemi politik, por në shoqërinë në tërësi. Vetëm një përpjekje e përbashkët pjesëmarrëse e udhëhequr nga partitë politike për t'i krijuar fondacionet politike me gjasë mund të prodhojë ndikim pozitiv afatgjatë në kulturën politike të Kosovës.

www.kas.de